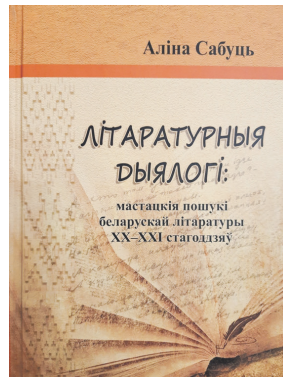

Падарожжа
па старонках
і фантазіях
стар. 4

Космас
прыгожага
пісьменства
стар. 6

Эксперымент +
рызыка =
поспех?
стар. 13

Невычарпальная энергія

Падчас уручэння ўзнагарод.

Урачыстая цырымонія ўручэння дзяржаўных узнагарод жанчынам, якія праявілі сябе ў самых розных сферах чалавечай дзейнасці і дасягнулі ў іх вялікага поспеху, традыцыйна праходзіць у Палацы Незалежнасці напярэдадні свята 8 Сакавіка. Не парушаючы звычаяў, у аўторак, 7 сакавіка, Кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка адзначыў медалямі Францыска Скарыны, «За працоўныя заслугі», а таксама пачэснымі званнямі самых паспяховых жанчын краіны. Звання заслужанага дзеяча культуры была ўдасцена кандыдат гістарычных навук, лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі, член Саюза пісьменнікаў Беларусі Наталля Голубева.

«Нават складана прыдумаць больш прыдатнага па духу і па сэнсе мерапрыемства для Года міру і стваральнай працы, чым наша сённяшняя сумесная цырымонія, — падкрэсліў Прэзідэнт. — Менавіта на бескарыслівай матчынай любові, вялікіх жаночых сэрцах, іх невычарпальнай энергіі ўсё і трымаецца на нашай планеце». Аляксандр Лукашэнка зрабіў асаблівы акцэнт на вялікай ролі жанчын у культурным жыцці краіны. Сёння, па словах Кіраўніка дзяржавы, яны праслаўляюць Радзіму на самых прэстыжных форумах і вядучых тэатральных сценах, прымнажаюць культурную спадчыну Беларусі.

«ЛіМ»-акцэнт

Афіцыйна. Сустрэча міністра Анатоля Маркевіча і статс-сакратара — намесніка міністра культуры Расійскай Федэрацыі Алы Манілавай адбылася ў Міністэрстве культуры нашай краіны ў рамках рабочага візіту дэлегацыі Мінкульта Расіі ў Беларусь. На перагаворах таксама прысутнічаў Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Расійскай Федэрацыі ў Рэспубліцы Беларусь Барыс Грызлоў. Падчас сустрэчы абмеркаваны шырокі спектр напрамкаў беларуска-расійскага супрацоўніцтва ў сферы культуры, адбыўся плённы абмен думкамі і вопытам работы па ўсіх пытаннях двухбаковага ўзаемадзеяння, гаворыцца на сайце айчыннага ведамства. Бакі дамовіліся аб правядзенні сумеснай калегіі Міністэрстваў культуры Беларусі і Расіі восенню ў Брэсце, Першага Беларуска-расійскага музейнага форуму ў маі ў Мінску. Таксама дасягнута дамоўленасць аб правядзенні ў 2023 годзе ў Беларусі Дзён духоўнай культуры Расіі, Дзён расійскага кіно, іншых мерапрыемстваў.

Лічба. Кожны шосты беларус наведваў тэатр у 2022 годзе, паведаміла кансультант упраўлення прафесійнага мастацтва Міністэрства культуры Лізавета Гранкевіч падчас прэс-канферэнцыі «Пытанні развіцця тэатральнага мастацтва ў Беларусі на сучасным этапе». «У 2022 годзе ў тэатрах прайшло каля 9 тысяч мерапрыемстваў рознага фармату і на іх пабывала каля 1,5 мільёна чалавек. У Беларусі зараз крыху больш за 9 мільёнаў чалавек, і можна сказаць, што кожны шосты беларус наведваў тэатр у 2022 годзе. Гэта гаворыць аб тым, што цікавасць не згасае, глядзчы імкнучца знаёміцца з прыгожым. І нашы тэатры задавальняюць гэты попыт», — адзначыла Лізавета Гранкевіч. Паводле яе слоў, на сёння ў Беларусі працуе 28 дзяржаўных рэпертуарных тэатраў сістэмы Міністэрства культуры. Да іх адносяцца тэатры драмы, лялек, музычныя. За 2022 год у тэатральным рэпертуары было прадстаўлена больш за 1 тыс. спектакляў розных жанраў: драмы, меладрамы, камедыі, мюзіклы і іншых.

Ініцыятыва. Брэсцкі і Беларускі дзяржаўны тэатры лялек абмяняюцца гастролімі 16—18 сакавіка, цытуе БелТА словы намесніка дырэктара па інфармацыі і арганізацыі глядача БТЛ Наталлі Антанюк. Сталічныя артысты вязуць у Брэст камедыю «Пансіён *Belvedere*» італьянскага рэжысёра Матэа Сп’яцы. Вячэрнія паказы на сцэне Брэсцкага тэатра лялек адбудуцца 16 і 17 сакавіка. Раніцай і днём 18 сакавіка ўвазе юных глядачоў будзе прапанаваны спектакль «У краіне нявучучаных урокаў». Жанр пастаноўкі абзначаны як казачнае здарэнне. Гэтымі ж днямі на сталічнай сцэне будуць іграць брэсцкія лялечнікі. У Мінск яны вязуць камедыю «Манерніцы» паводле п’есы Мальера. Таксама брастаўчане пакажуць адну з апошніх сваіх работ — спектакль «Шчаўкунок» паводле матываў казкі Гофмана ў пастаноўцы галоўнага рэжысёра БТЛ Дзяніса Казачука.

Вернісаж. Абвешчаецца збор заявак на фестываль «Арт-Мінск — 23». Мерапрыемства будзе прыходзіць з 10 мая да 18 чэрвеня ў Палацы мастацтва. Да ўдзелу прымаюцца работы аўтараў, старэйшых за 18 гадоў (іншых узроставых абмежаванняў няма). Ліміт — не больш за тры работы ў розных відах, жанрах і тэхніках выяўленчага і прыкладнага мастацтва, створаныя за апошнія тры гады. Як паведамляецца на сайце Беларускага саюза мастакоў, не дапускаюцца работы, якія ўдзельнічалі ў фестывалі «Арт-Мінск» або «Восеньскі салон з Белгазпрамбанкам». Усе творы, адпраўленыя ў заяўцы, будуць размешчаны на анлайн-платформе *Artcenter.by* у фармаце электроннага каталога. Прыём заявак працягнецца да 20 сакавіка.

Рэгіён. З паступленнямі мінулага года ў фонды музея Гомельскага палацава-паркавага ансамбля пазнаёміць выстаўка «Музейны прадмет», інфармуе БелТА. Яя расказалі ва ўстанове, у мінулым годзе збор папоўніўся на 689 адзінак асноўнага фонду. Археалагічныя і палеанталагічныя знаходкі, прадметы побыту і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, ткацтва і вышыўкі, адзенне і аксесуары, посуд і мэбля, друкаваныя выданні, дакументы і фатаграфіі, падараныя гамьялчанамі і гасцямі горада, сувеніры і падарункі, перададзеныя Гомельскім аблвыканкамам, а таксама работы сучасных гомельскіх мастакоў — спектр паступленняў шырокі і разнастайны, адзначылі ў музеі. Сярод новых экспанатаў — вышываныя дэкаратыўныя дарожкі, старадаўні «Часаслоў», выданыя ў канцы XVIII стагоддзя, жаночая вясельная кашуля пачатку XX стагоддзя, і подсілікі з ручнікамі.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

анонсы

3 розных краін свету

21 сакавіка ў прэдадзень XXX Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу на пляцоўцы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта пройдзе чарговы, восьмы па ліку, Міжнародны сімпозіум літаратараў «Пісьменнік і час. Некніжны свет».

Арганізатары творчай сустрэчы пісьменнікаў, публіцыстаў з розных краін свету ў фармаце афлайн і анлайн — Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, Саюз пісьменнікаў Беларусі, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт.

Мяркуюцца, што з прывітальнымі словамі выступяць міністр інфармацыі краіны Уладзімір Пярцоў, ганаровы старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі, народны пісьменнік Беларусі Мікалай Чаргінец.

фестывалі

Сустрэчы з дзіцячай кнігай

На мінулым тыдні ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа прайшоў фестываль дзіцячай кнігі «Ідзі, зіма, ідзі ў дарогу!». Арганізатарамі па-свойму ўнікальнага грамадскага, творчага праекта, які аб’яднае стаць добрай традыцыяй, выступілі, акрамя музейнай установы, Саюз пісьменнікаў Беларусі, Мінская гарадская цэнтралізаваная сістэма дзіцячых бібліятэк, Выдавецкі дом «Звязда», кнігарня «Акадэмкніга».

Некалькі соцень дзяцей з розных школ сталіцы прыйшлі ў музей класіка беларускай літаратуры. Не толькі дзеля таго, каб адкрыць нешта новае з ведаў пра жыццё і творчасць Якуба Коласа, але і пазнаёміцца з навінкамі айчыннага кнігавыдання, сустрэцца з сучаснымі беларускімі пісьменнікамі.

А пісьменнікаў, аўтараў кніг паэзіі і прозы, аўтараў аповядаванняў і казак у гэты дзень у музеі, у розных яго залах, хапала. На сустрэчу са сваімі чытачамі, з тымі, хто ўжо чытаў іх кнігі, ды і з новымі, патэнцыйнымі сябрамі сваіх літаратурных персанажаў, герояў прыйшлі Алена Стэльмах, Павел Гушынец, Кацярына Хадасевіч-Лісавая, Жанна Міус, Галіна Пшонік, Аляксей Шаўцоў. У межах кожнай аўтарскай сустрэчы — размова пра кнігі, аўтограф-сесія і віктарыя на творчасці пісьменніка. Настрою, усмешак, пытанняў і размоў, фатаграфавання са знакамітымі аўтарамі — усяго гэтага на фестывалі хапала. Мерапрыемствы доўжыліся цэлы дзень.

Кніжныя сустрэчы дапаўнялі і іншыя імпрэзы. Перад юнымі гасцямі музея выступіў народны артыст Рэспублікі Беларусь славы кампазітар Эдуард Ханок. Ён, дарэчы, прэзентаваў дзецям і новы твор — «Песню

круглы стол

Унікальная з’ява

Людзі, якія сабраліся днямі ў Нацыянальнай бібліятэцы краіны на круглы стол, прысвечаны рабоце часопіса «Роднае слова», у большасці сваёй ведаюць адзін аднаго. Бо яны — або аўтары, або члены рэдакцыйнага савета, або дасведчаныя чытачы гэтага выдання на працягу многіх гадоў.

Мовазнавец, доктар філалагічных навук Віктар Іўчанкаў, літаратуразнавец, крытык, перакладчык, доктар філалагічных навук Вячаслаў Рагойша, літаратуразнавец, празаік, доктар філалагічных навук Аляксей Бельскі, дырэктар Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, доктар філалагічных навук Іван Саверчанка...

І кожнаму было што сказаць. Часопіс «Роднае слова», які адзначае сваё 35-годдзе, — унікальная з’ява не толькі ў гісторыі айчынных адукацыйных медыя, але вялікая асветніцкая, культурная з’ява ў гісторыі сучаснай Беларусі. Пачатак выданню ў свой час даў апантаны беларусіст Міхась Шавыркін, які доўгія гады ўзначальваў рэдакцыю. І сённяшні галоўны рэдактар Наталля Шапран, і дачка Міхася Мікалаевіча — Міраслава Шавыркіна, якая працуе ў выдавецтве «Адукацыя і выхаванне», гаварылі пра выключную ролю гэтага яркага чалавека ў станаўленні «Роднага слова», дзе поруч з літаратуразнаўствам, метадыкай выкладання беларускай мовы і літаратуры сышліся шырокія тэматычныя абсягі, звязаныя з беларускай нацыянальнай культурай, зносінамі нацыянальнай культуры, нацыянальнага мастацтва з усім светам. Менавіта гэтае памкненне і зрабіла часопіс запатрабаваным рознымі катэгорыямі чытачоў. Са старонак выдання за апошнія гады можна было зрабіць нямала адкрыццяў у галіне выяўленчага мастацтва,

Аб’яднаць узяць удзел у сімпозіуме дацэнт кафедры палітычнай тэорыі Маскоўскага дзяржаўнага інстытута міжнародных адносін МЗС Расіі Кірыл Коктыш, старшыня Пастаяннай камісіі па міжнародных справах Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь Андрэй Савіных, рэктар Санкт-Пецярбургскага ўніверсітэта доктар культуралогіі Аляксандр Запясоцкі, рэктар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта доктар педагогагічных навук, член Саюза пісьменнікаў Беларусі Андрэй Кароль, старшыня Пастаяннай камісіі па адукацыі, культуры і навучы Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, доктар гістарычных навук Ігар Марзалюк, пісьменнік і грамадскі дзеяч Вячаслаў Бандарэнка, старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі,

дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда» Аляксей Карлюкевіч.

Нагадаем, што Міжнародны сімпозіум літаратараў «Пісьменнік і час» стаў добрай традыцыяй. Ён праводзіцца ў нашай краіне з 2015 года. За гэты час у дыскусіях пра вартасці мастацкага слова, суадносіны яго з актуальнымі гуманістычным развіццям грамадства поруч з беларускімі калегамі паўдзельнічалі пісьменнікі з Расіі, Казахстану, Таджыкістана, Азербайджана, Арменіі, Кітая, іншых краін свету.

Плёнам стасункаў на сімпозіуме станаўліліся розныя творчыя праекты, найперш — падрыхтоўка «беларускіх выпускаў» літаратурна-мастацкіх часопісаў у розных краінах свету, стварэнне і выданне анталогій, зборнікаў твораў беларускіх празаікаў і паэтаў у перакладах на іншыя мовы.

Мікола БЕРЛЕЖ

Фота Кастуся Дробава.

сяброў», словы да якой напісала Алена Стэльмах. А яшчэ хлопчыкаў і дзяўчынак вучылі гуляць у настольныя беларускія гульні. Дэманстравалі ў музеі і мультфільмы. Адзін з іх выключна літаратурны — «Шахматы і класікі». Была яшчэ і дэманстрацыя фільма «Птушыны транзіт. Зімовая гавань». А самых смелых запрасілі ў вандроўку па сядзібе Паэта — у суправаджэнні славутага дзеда Талаша. Дзецям нагадалі, што персанаж гэты — легендарны беларускі партызан з аповесці Якуба Коласа «Дрытва». Дарэчы, твор перакладзены на многія мовы народаў свету. Нават на кітайскую. Двойчы кніга пра дзеда Талаша выходзіла ў Паднябеснай. Выданні «Дрытвы» на розных мовах можна было пабачыць у адным з раздзелаў музейнай экспазіцыі. А таксама пазнаёміцца і з іншымі экспанатамі музея.

Кастусь ЛЕШНІЦА

Фота Кастуся Дробава.

Вінішаванне ад Валянціна Наваградскага.

айчыннага кінематографа, беларускага тэатра... А колькі публікацый, якія паказваюць адрасы літаратурнага краязнаўства, мясціны, адкуль пісьменнікі чэрпалі альбо чэрпаюць натхненне!..

Павіншаваць «Роднае слова» з юбілеем у Нацыянальную бібліятэку прыйшлі дырэктар Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа кандыдат філалагічных навук Ігар Капылоў, старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі, дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда» Аляксей Карлюкевіч, дырэктар выдавецтва «Адукацыя і выхаванне» Валянцін Наваградскі (выдаўцом і адным з заснавальнікаў часопіса якраз і з’яўляецца сёння гэтае аўтарытэтнае выдавецтва) і шмат хто яшчэ... Усе яны былі аднадушнымі ў галоўным пажаданні — новых чытачоў і доўгага веку «Роднаму слову»!..

Сяргей ШЫЧКО

ІМПРЕЗЫ

Вера і любоў

«ЛіМ»-люстэрка

У бібліятэцы №22 г. Мінска ў літаратурным клубе «Шчырасць» адбылася музычна-паэтычная вечарына паэтэсы Лізаветы Палеес. На сустрэчу прыйшлі пастаянныя члены клуба, чытачы бібліятэкі, аматары паэтычнага слова.

З вялікай цеплынёй яна ўспамінала сваіх бацькоў, дзяцінства, юнацтва, гады дарослага жыцця, свайго мужа Анатоля Майсеева —

дзіцячага пісьменніка. Распавядала пра сяброў-калег па творчым цэху, эмацыянальна чытала свае вершы з розных кніг.

Пявучае гучанне вершаваных радкоў максімальна набліжае паэзію Лізаветы Палеес да музыкі. На яе вершы напісана мноства песень і раманаў. Некаторыя з іх прагучалі ў зале ў выкананні барда Алены Маслоўскай. А на заканчэнне сустрэчы быў паказаны відэаролік з песняй «Рады мира» (намінант на конкурс «Славянскі базар») у выкананні Аліны Чыжык (музыка Аліны Безенсон). Гэта адзін з прыкладаў актыўнай грамадзянскай пазіцыі паэткі, тэмамі твораў якой з'яўляецца не толькі любоў, але і мір, прызнанне чалавека на зямлі, вера ў Бога і ў людзей.

Аляксандра КАРЖАНЕЎСКАЯ,
фота аўтара

Падарункі «Загадкавай азбукі»

Удзіячай бібліятэцы № 2 г. Мінска адбылася творчая сустрэча вучняў 3 «А» класа СШ № 73 з паэтам Уладзімірам Мазго. Ён аўтар многіх цікавых кніг і папулярных песень, лаўрэат шматлікіх літаратурных прэмій, працуе намеснікам старшыні Мінскага гарадскога аддзялення СПБ.

Пісьменнік пазнаёміў дзяцей са сваімі творами, прачытаў вершы з новых кніг «Казкі ката-марахода» і «Хутка стану чэмпіёнам». Дзеці ўважліва слухалі аўтара,

а пасля саборнічалі ў адгадванні загадак з кнігі «Загадкавая азбука». Самыя актыўныя атрымалі салодкія падарункі. Усе жадаючыя набылі кнігу з аўтографам аўтара з найлепшымі пажаданнямі і зрабілі фотаздымак на памяць.

Выказваем удзячнасць Мінскаму гарадскому аддзяленню Саюза пісьменнікаў Беларусі за дапамогу ў арганізацыі сустрэчы з пісьменнікам. А Уладзіміру Мазго вялікая падзяка за ўдзел у мерапрыемстве, за цудоўныя кнігі і стварэнне добрага настрою для ўсіх удзельнікаў!

Сняжана БУБНОВА

Месцы памяці і смутку

У літаратурным клубе «Шчырасць» адбылася творчая сустрэча з пісьменнікам-публіцыстам і празаікам Міхаілам Нікіціным. Слухачамі былі пастаянныя ўдзельнікі клуба і вучні 8 «Б» класа сталічнай сярэдняй школы № 25.

Міхаіл Генадзьевіч — публіцыст, празаік, член Саюза пісьменнікаў Беларусі, вядучы навуковы рэдактар Цэнтра энцыклапедычных выданняў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Я. Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Аўтар кніг з серыі «Гісторыя для школьнікаў»: «Беларусь партызанская», «Шагі Велікай перамогі».

Освобождение Беларусі», «Дорогами Победы. К 70-летию операции «Багратион», з'яўляецца адным са складальнікаў кнігі серыі «Беларуская дзіцячая энцыклапедыя»: «Крепости Беларусі» і «Трасцянец. Трагедыя народаў Еўропы», рэдактар кнігі серыі «Беларусь. Трагедыя і праўда памяці»: «Масюкоўшчына. Трагедыя савецкіх ваеннапалонных», «Озаричи — дорога смерти» і інш.

Падчас творчай сустрэчы Міхаіл Генадзьевіч раскажа пра апошнюю серыю навукова-папулярных кніг — «Беларусь. Трагедыя і праўда памяці». Падрыхтаваная прафесійнымі беларускімі гісторыкамі, архівамі, музейнымі работнікамі,

яна прысвечана найбольш трагічным старонкам гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, месцам масавага знішчэння нацыстамі ваеннапалонных і мірных грамадзян, партызан і падпольшчыкаў на тэрыторыі Беларусі.

Сярод такіх мясцін Хатынь, Масюкоўшчынскі лагер смерці, лагер смерці Трасцянец, Азарыцкі лагер смерці, Мінскае гета, Чырвоны Берэг і многія іншыя месцы смутку і памяці, якія ёсць у кожным раёне і ў кожнай вобласці краіны. Для падрастаючага пакалення гэтыя выданні з'яўляюцца неацэннай крыніцай ведаў, гісторыяй, якая не мае права быць забытай.

Аляксандра КАРЖАНЕЎСКАЯ

дарэчы

Пад мірным небам

Увага

да папяровых выданняў

У першым квартале 2023 года ў Выдавецкім доме «Звязда» падсумавалі вынікі кнігавыдавецкай дзейнасці за мінулыя гады.

У 2012 годзе ў выніку рэарганізацыі да калектыву рэдакцыі ўрадавай і парламенцкай газеты «Звязда» было далучана выдавецтва «Літаратура і Мастацтва». І ўжо кніжная група «ЛіМа», створаная ў 2007 годзе, пачала дзейнічаць у межах Выдавецкага дома «Звязда». Неад'емнай часткай працы гэтай установы поруч з выпускам грамадска-палітычнай і літаратурна-мастацкай перыядыкі стала выданне кніг.

А плён за мінулыя гады наступны: з 2007 да 2022 года ўключна выдадзена 934 назвы кніг агульным накладам 1 522 803 экзэмпляры. У тым ліку — 344 назвы кніг пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі краіны ў межах дзяржаўнага заказу. Агульны аб'ём кніжнай прадукцыі склаў 10 252,76 улікова-выдавецкіх аркушаў. Паказальнымі для кнігавыдання ў выдавецтве «Літаратура і Мастацтва» былі 2010—2012 гады. Свет пабачылі: у 2010 годзе — 85 назваў; у 2011-м — 79 назваў; у 2012-м — 76. А ў 2013 годзе Выдавецкі дом «Звязда» выдаў кнігі 96 назваў. У 2014-м — 93 назвы.

Сёння «Звязда» — структура, якая па-ранейшаму прыкладае ўсе намаганні для папулярнага беларускага прыгожага пісьменства праз кнігу. Толькі летась пабачылі свет 86 навінак, з якіх 33 — у межах дзяржаўнага заказу, агульны тыраж склаў 117 138 экзэмпляраў.

Раман СЭРВАЧ

Бібліятэка № 22 арганізавала мерапрыемства «Мая краіна пад мірным небам» да Году міру і стваральнай працы. Да вучняў 2-х класаў сярэдняй школы № 25 і № 204 завітаў паэт, перакладчык, публіцыст, лаўрэат шматлікіх літаратурных прэмій, старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхась Пазнякоў. Творца піша для дарослых і з асаблівым задавальненнем — для дзяцей. Яго творы ўключаны ў падручнікі, хрэстаматыі, чытанкі, навучальныя дапаможнікі.

На сустрэчы Міхась Пазнякоў казаў пра нашу любімую і мірную Радзіму, пра мілагучную беларускую мову, чытаў свае вершы, скарагаворкі, загадкі, загадкі, уручаў прызы. Пісьменнік пажадаў прысутным быць уважлівымі, добра вучыцца, шмат чытаць і прыслухоўвацца да мудрых парад бацькоў і настаўнікаў.

На памяць пра сустрэчу ўсе ахвотныя атрымалі кнігі з аўтографам аўтара, а бібліятэка — новы паэтычны зборнік «Меж зямлі і небом». Дзеці і настаўнікі азнаёміліся з выстаўкай кніг пісьменніка з фондаў бібліятэкі.

Аляксандра КАРЖАНЕЎСКАЯ

Часовая экспазіцыя «Талстой і Беларусь» дзейнічае ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры, перадае БелТА. Гэта сумесны праект Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры і Дзяржаўнага музея Л. М. Талстога ў Маскве. Выстаўка прысвечана сувязі знакамітага пісьменніка з нашай краінай. На старонках рамана «Вайна і мір», над якім аўтар працаваў сем гадоў, шмат расказаецца пра беларускія гарады і вёскі, дзе змагаліся героі пісьменніка. На выстаўцы прадстаўлены ілюстрацыі да знакамітага рамана, гістарычныя гравюры і рэпрадукцыі, на якіх адлюстраваны апісанні ў творы баі, што адбываліся на тэрыторыі сучаснай Беларусі (пераход цераз Нёман, бой пад Салтанаўкай, бітва на Бярэзіне). Таксама можна паглядзець на чарнавыя рукапісы рамана. Выстаўка змяшчае неапублікаваныя архіўныя матэрыялы, прадстаўленыя Дзяржаўным музеём Л. М. Талстога. Праект будзе працаваць да 26 мая.

Спектакль «Лятучы галандзец», якім кіруе Вільгельм Кайтэль, прадставіць у Вялікім тэатры 11 сакавіка. Ва ўстанове звярнулі ўвагу на выдатны склад артыстаў. Галоўныя партыі выканаюць заслужаны артыст рэспублікі Станіслаў Трыфанаў (Галандзец), народная артыстка Беларусі Анастасія Масквіна (Сента), лаўрэаты міжнародных конкурсаў Віктар Мендзелеў (Эрык), Аляксандр Гелэх (Рулявы), Дзмітрый Капілаў (Даланд), Кацярына Міхнавец (Мэры). За дырыжорскім пультам — маэстра з Германіі Вільгельм Кайтэль, якога звязвае цеснае супрацоўніцтва з Мінскам і Вялікім тэатрам ужо каля 30 гадоў.

Міжнародны конкурс піяністаў імя Свята-Слава Рыхтэра пройдзе з 14 да 20 сакавіка ў Брэсце, перадае БелТА. У конкурсе ўдзельнічаюць піяністы ўстаноў адукацыі Беларусі і замежных краін ва ўзросце ад 16 да 25 гадоў уключна. Заўякі на ўдзел даслалі 25 маладых музыкантаў. У асноўным гэта прадстаўнікі нашай краіны — навучэнцы музычных каледжаў, студэнты Акадэміі музыкі. Два ўдзельнікі прадставіць Расійскую акадэмію музыкі імя Гнесіных, па адным — ад Саратаўскай дзяржаўнай кансерваторыі імя Л. В. Собінава і Казахскай нацыянальнай кансерваторыі імя Курмангазы. Праграма першага тура ўключае поліфанію (творы Баха, Шастаковіча), санатнае allegro венскіх класікаў (Гайдн, Моцарт, Бетховен) і віртуозны эцюд (Ліст, Шапэн, Рахманінаў, Скрабін і іншыя кампазітары). У другім туры ўдзельнікам трэба будзе выканаць на памяць твор сабоднай формы на выбар і сацыяльна-беларускага кампазітара XIX—XXI стагоддзяў.

Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Аладаўскія чытанні — 2023» адбудзецца 25 мая, гаворыцца на сайце Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі. На канферэнцыі прапануюцца да абмеркавання наступныя тэмы: «Музей і яго збор, праблемы калекцыянавання»; «Актуальныя тэндэнцыі ў галіне сучаснага выяўленчага мастацтва»; «Атрыбуцыя і навуковыя даследаванні твораў мастацтва з музейных калекцый»; «Практычны вопыт і гістарычная перспектыва рэстаўрацыі музейных прадметаў»; «Сучасныя магчымасці музейнай камунікацыі»; «Тэорыя і практыка музейнага менеджменту і маркетынгу»; «Музейная педагогіка праз прызму сучасных метады і тэхналогіі»; «Інклюзія ў музейнай сферы». Да ўдзелу ў канферэнцыі запрашаюцца мастацтвазнаўцы, музейназнаўцы, рэстаўратары, гісторыкі, культурологі і прадстаўнікі сумежных дысцыплін, якія разглядаюць магчымасць інфармаваць грамадскасць аб сваіх прафесійных напрацоўках. Заяўку на ўдзел неабходна даслаць не пазней за 1 красавіка.

Раней невядомыя фрэскі, схаваныя іканастансам, былі знойдзены ва Успенскім саборы Маскоўскага Крамля. На сценах сабора знайшлі выяву Дзевы Марыі са сцэны «Благовешчання», цыкл, прысвечаны Марыі Егіпецкай, і кампазіцыю «Паходжанне сумленных дрэў Жыватворчага Крыжа», піша РІА «Новости». Знойдзеныя фрэскі будуць ізноў закрыты іканастансам, бо, па меркаванні навукоўцаў, пакінуць іх даступнымі для наведвальнікаў назаўжды немагчыма. У саборы ўсталююць спецыяльныя экраны, на якіх будзе дэманстравацца фільм пра сцэнарыі РІА «Новости» дадае, што комплексная рэстаўрацыя Успенскага сабора пачалася ў 2017 годзе.

Новы раман японскага пісьменніка Харукі Муракамі «Горад і яго ненадзейныя сцены» хутка пабачыць свет. Пра гэта паведамляе «ИТАР-ТАСС». Адначасова з друкаваным у продажы з'явіцца і электронны варыянт кнігі. Папярэдне заказаны ўжо можна аформіць на сайце выдавецтва Shinchosha. Новы раман Харукі Муракамі выходзіць упершыню за шэсць гадоў. Папярэдне пад назвай «Забойства камандора» пабачыць свет у 2017 годзе. Творы пісьменніка перакладзены больш чым на 40 моў. Чытачу вядомы яго раманы «Пяляванне на авечка», «Нарвежскі лес», «Кафка на пляжы», «1Q84». Аўтар неаднаразова намінаваўся на Нобелеўскую прэмію па літаратуры.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Гід для вандроўнікаў

Гэтымі днямі ў межах штогадовага праекта «Гісторыя і сучаснасць кніжнай графікі» ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі праходзіць выстаўка «Фантастычная вандроўка». Адкрыццё экспазіцыі, прысвечанай літаратурнай фантастыцы, адбылося ў Атрыуме галоўнай беларускай кніжніцы на мінулым тыдні, 28 лютага. Ва ўрачыстым мерапрыемстве ўзялі ўдзел генеральны дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Аксана Кніжнікава, дырэктар Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Иван Саверчанка, пісьменніца Марыя Шамякіна, мастацтвазнаўца, арт-дырэктар канцэптуальнай галерэі «Брама» Ларыса Фінкельштэйн і мастак-графік Фёдар Шурмялёў.

Падарожжа па летуценнях

Выстаўка «Фантастычная вандроўка» — трэцяя з тых, што праходзяць пад брэндам «Гісторыя і сучаснасць кніжнай графікі». У мінулыя гады экспазіцыі «Illustratio. Разнастайнасць тэхнік ілюстравання» і «Fashion-ілюстрацыя» прадэманстравалі глядачам панараму графічных тэхнік стварэння кніжных малюнкаў, прадставілі гісторыю ўзнікнення і развіцця моднай ілюстрацыі праз паказ перыядычных выданняў па адпаведнай тэматыцы, графічных матэрыялаў і мадэлей сучасных беларускіх дызайнераў, а таксама пазнаёмлі шырокую аўдыторыю з найлепшымі ўзорамі нацыянальнага кнігавыдання. Бібліятэчны праект вызначаецца акадэмічным падыходам і адмысловай рэтраспектыўнай оптыкай, напоўніцу выкарыстоўвае фондавыя магчымасці «нацыяналкі».

Аўтары ініцыятывы ставяць сабе за мэту папулярызацыю кніжнага мастацтва, прыцягненне ўвагі грамадскасці «да каштоўнасці мастацкага аздаблення,

асабліваасцей і гісторыі развіцця жанру беларускай і замежнай ілюстрацыі ў друкаваных выданнях рознай тэматыкі з фондаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі». Новая грунтоўная выстаўка дазваляе паглыбіцца ў свет фантастыкі, даведацца, у чым спецыфіка ілюстравання такога роду літаратуры, пазнаёміцца з найбольш заўважнымі прадстаўнікамі гэтага кірунку кніжнай графікі, прасачыць яго эвалюцыю на працягу ўсёй гісторыі існавання фантастыкі: ад заснавання ў XIX стагоддзі і да сённяшніх дзён.

Па словах куратараў, актуальная выстаўка — гэта «своеасаблівае вандроўка па гадах і краінах, па кнігах і свеце ўяўнікаў, фантазераў, летуценнікаў, прарокаў; падарожжа па задумках, ідэях і іх увасабленні ў літаратуры і мастацтве, у тэкстах і ілюстрацыях. Дакладней сказаць — не само падарожжа, а хутчэй, гід для вандроўнікаў». Генеральны дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Аксана Кніжнікава дадае: «Мы вырашылі аб'яднаць выстаўку кніжную — у дадзенай экспазіцыі прадстаўлены творы аўтараў XIX—XX стагоддзяў — і мастацкую. Нам падалося, што лагічна будзе праілюстраваць творы літаратурныя мастацкімі творами». У якасці экспанатаў, такім чынам, не толькі кнігі, але і работы жывапісцаў, майстроў, якія працуюць у розных тэхніках дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

Касмічныя абаранкі

Увазе ўдзельнікаў «Фантастычнай вандроўкі» прапанавана каля 500 экспанатаў. Прычым фантастыка куратарамі праекта трактуецца вельмі шырока, разумеючы пад гэтым словам усе тэксты, сусвет якіх парушае законы фізікі альбо выкарыстоўвае апошнія невядомым нашым сучаснікам чынам. Тут вам і творы сюррэалістычныя, і абсурдысцкія, і сай-фай, і фэнтэзі, і казкі, нават міфы! «Прадстаўлены ўвесь дыяпазон, і сувязі, карэляцыя з іншымі відамі фантастычнай літаратуры, акрамя навуковай, — і з містыкай, і з казкай, і з раздзеламі, дзе паказаны ўяўленні пра нашых продкаў, пра нашу міфалогію — сапраўды маюць месца быць. Існуюць узаемасувязі паміж казкай, фантазіяй, паміж тэхналагічнай фантастыкай, касмічнымі вобразамі», — лічыць Иван Саверчанка, дырэктар Інстытута літаратуразнаўства імя Я. Купалы НАН.

Стэнды з друкаванымі выданнямі размешчаны ў храналагічным парадку, але зрэдку куратары выстаўкі дазваляюць сабе кароткія адступленні. Адпаведна, адкрываюць экспазіцыю вынаходнікі жанру навуковай фантастыкі Жюль Верн

і Герберт Уэлс. Кампанію ім складае бацька беларускага фэнтэзі — Ян Баршчэўскі. За вітрынай — першае выданне кнігі «Шляхціц Завальня, альбо Беларусь у фантастычных апавяданнях», якое датуецца 1884 годам і аформлена мастаком Рудольфам Жукоўскім. Эстафету пераймаюць Якаў Перэльман, Аляксей Талстой, Карэл Чапек, Станіслаў Лем, Айзек Азімаў і іншыя.

«Сёння тут прадстаўлены таксама праект “100 ідэй для Беларусі”. У яго рамках студэнты, аспіранты, маладыя вучоныя прапануюць канкрэтныя ідэі, скіраваныя на будучыню. Традыцыі кніжнай культуры, літаратуры, традыцыі нашай мастакоўскай школы і гэты футуралагічны праект... Я лічу, вельмі сімвалічна, што дзве такія выстаўкі праходзяць у адным месцы і ў адзін дзень. Асабліва ж мне падаецца важным і істотным, што такія кніжныя выстаўкі, выстаўкі кнігі і мастацкія выстаўкі — тут сінтэз — развіваюць асобу», — падкрэсліў падчас цырымоніі адкрыцця экспазіцыі Иван Саверчанка.

«Фантастычная вандроўка» дае магчымасць параўнаць вобразныя, стылістычныя і тэхнічныя адметнасці ілюстравання аднаго і таго ж сюжэта рознымі мастакамі. З вітрын на глядачоў пазіраюць іншапланетныя захопнікі (Герберт Уэлс «Вайна сусветаў»), ажыўленыя Энрыке Карэа ці Валерыем Юрловым, нашчадкі атлантаў з Марса (Аляксей Талстой «Аэліта»), якімі іх убачыў Валерый Славук, увасобленая на паперы Альфонсам дэ Нэвілем каманда легендарнай субмарыны «Наўцілус», якая стала правобразам першай падводнай лодкі (Жюль Верн «20 000 лье пад вадай») ды іншыя «казачныя» героі.

На здольнасць фантастычнай ілюстрацыі прадказваць будучыню звярнула ўвагу Марыя Шамякіна: «У канцы 1970-х гадоў Стэнфардскі ўніверсітэт прапанаваў — і яна прынята НАСА — ідэю арбітальнай станцыі ў выглядзе тора (формы абаранка). Канцэпцыя так і называецца — “Стэнфардскі тор”. Але аналагічныя ілюстрацыі існуюць значна раней. Самая ранняя, якую мне ўдалося знайсці, адносіцца да 1950 года — на вокладцы часопіса “Тэхніка моладзі”. Ёсць некалькі ілюстрацый больш позніх, дзе паказана, як будзе гэта тор, якога яшчэ не існуе ў розуме навукоўцаў, але ён ёсць ужо ў мастакоў-фантастаў. Наогул, гэтыя вокладкі “Тэхнікі моладзі” вельмі цікавыя, і я прадстаўлены тут часопіс “Знанне — сіла”. Работы тых мастакоў на многае могуць натхніць, многім могуць здзівіць: тут мы бачым сноўборды, манацыклы, вельмі модныя сёння, розныя віды транспарту, нахштальт хуткасных электрычак абсалютна такой жа формы, як у існуючых сёння».

Сінтэз мастацтваў

Як ужо згадвалася вышэй, экспазіцыя ўтрымлівае не толькі кнігі, але і, рэалізоўваючы прынцып сінтэзу мастацтваў, прэзентуе глядачам работы сучасных айчынных жывапісцаў, графікаў, скульптараў, майстроў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Сярод іншага на выстаўцы прадстаўлены арыгіналы ілюстрацый да літаратурных твораў у жанры фантастыкі ад такіх мэтраў кніжнай графікі, як Валерый Славук, Сяргей Балюк, Юрый Якавенка. З імі суседнічаюць творы Лізаветы Пастушэнькі, Алены Шлегель, Сяргея Пыжыкава, Андрэя Пяткевіча, Дзмітрыя Аганова, Фёдара Шурмялёва. Фантастычныя вобразы — у скульптурах Хрысціны Высоцкай, Марыі Тарлецкай...

На ўзаемадзеянні розных відаў мастацтва зрабіла асаблівы акцэнт мастацтвазнаўца, арткрытык, арт-дырэктар галерэі «Брама» Ларыса Фінкельштэйн: «І скульптар, і графік, і жывапісец, які жыве з кнігай, ходзіць па лязе псіхалагічнага нажа... Акрамя яго самога, яго адчування кнігі, існуе ўсё ж такі пісьменнік, існуе аўтар тэксту, і нельга зрабіць ілюстрацыю, напрыклад, да Шэкспіра і адрасаваць яе Шамякіну. Мастак павінен прайсці шлях пісьменніка, але прайсці яго па-свойму, счытаць тое, што бачыць ён, і данесці да нас свой погляд, сваё адчуванне — яшчэ адно, якое потым памножыцца на наша адчуванне літаратуры. Гэта вельмі адказна, вельмі складана, вельмі пачэсна».

Ларыса Давыдаўна таксама адзначыла: «Куратары выстаўкі не абмежаваліся кніжнай графікай. Кажучы пра кнігу, пра фантастыку, яны прыцягнулі велічэзны арсенал іншых відаў пластычных мастацтваў. Зрабілі гэта вельмі далікатна. <...> Асабліва мне дорага, канешне, з'яднанне з мастацтвам дэкаратыўным, таму што ў дэкаратыўнага мастацтва такая эзопава мова, яны кажуць так глыбока, так шматзначна. Вось мы бачым карціну, можам сказаць, што на ёй выяўлена. А ў дэкаратыўным мастацтве вельмі шмат метафар, вельмі шмат такога, чаго адразу не прачытаеш». Не абмежаваліся арганізатары і выяўленчым мастацтвам, запраішы на цырымонію адкрыцця навучэнку Дзіцячай музычнай школы мастацтваў № 4, якая «праілюстравала» падзею фартэпіянай кампазіцыяй «Прагулка па парыжскіх вуліцах».

Каміла НАВІНКІНА
Фота Кастуся ДРОБАВА

Сяргей Пыжыкаў «Пам'яненне», 2016 г.

Іван Арцімовіч «01001011011010010», 2020 г.

Пытанне, на першы погляд, рытарычнае. Лірыка ж адлюстроўвае рэчаіснасць праз суб'ектыўнае выяўленне перажыванняў, пачуццяў аўтара. Ёсць розныя віды лірыкі — грамадзянская, філасофская, пейзажная, інтымная, духоўная... Але сапраўднаму паэту не чужыя і публіцыстычныя матывы. Ён неабяжана да таго, што адбываецца ў паўсядзённасці. Калі ж крытыка, не ўлічваючы адметнасць яго як творцы, настойліва патрабуе «павярнуцца тварам да жыцця», не ведае, як быць далей. Перад такой дылемай апынуўся ў вершы «Ці варта сёння быць паэтам?» Тодар Кляшторны.

Тодар Кляшторны.

Душа Яські надломлена, і з яго вуснаў гучыць горкае прызнанне:

Я кахаў, —
Цалавалі другія,
Я маліўся, —
А нехта пляваў,
Я шукаў дарагога Месію,
А Юда яго прадаваў...

Прыкра на душы і ў Андрэя. І таксама з-за сваёй непрыкаянасці. Страшней аднак тое, што і само жыццё апынулася на паўстанку, з якога цяжка адшукаць нейкае выйсце:

Мы кроім вопратку чужых
Па густу — нораваў другому,
І трапіна, брат, як заўсягды,
Часцей выходзіць па-другому.

Пасадыць маладосці задзёр». Твор выражае тоўваюць заключныя радкі, што паўтараюць пачатковыя, набываючы яшчэ большую праўдзівасць і пераканаўчасць.

Косіць рабіну восень

Лірыка Тодара Кляшторнага ўражае пластычнай выразнасцю малюнкаў прыроды, а вершы пра каханне — быццам тыя дыяменты. Калі што і шкодзіла пры гэтым, дык некаторае паўтарэнне ў выяўленчых сродках. Яго любімы эпітэт «ледзяны» пераходзіць з верша ў верш. Выкарыстоўваўся і ў пейзажных замалёўках, і ў любоўнай лірыцы. Але ж у паэзіі працаваў усяго нейкіх дзесяць гадоў. З гадамі набыў бы куды большы творчы вопыт, хоць для яго ўзросту ён быў і так немалы. Узяць хоць бы верш «Зазімак»:

Ці бывае паэт не лірыкам?

Ці варта лірніку пілікаць?
Ці варта лірыкай займацца?
Я доўга думаю над гэтым
І сам да вынікаў прыходжу,
Што свет не створан без паэтаў,
Як і не створан без прыгоды,
А песні трэба нам другія,
Ад нас інакшых песень просяць...
Мае гітары ледзяныя
Вартуе бусел у балоце.
Да іх я болей не вярнуся, —
Не можа сын свае эпохі
Пад небам вольнай Беларусі
Ісці у далі сцежкай вохкай...

Тодзік — быццам раскрыжаваны Езуска

Маленства яго прайшло ў вёсцы Парэчча колішняга Лепельскага павеята, а цяпер раёна, дзе ён нарадзіўся 11 сакавіка 1903 года. Пасля службы ў Чырвонай арміі вучыўся на рабфаку ў Оршы, потым у Беларускай дзяржаўнай універсітэце. Працаваў на розных пасадах у рэспубліканскіх газетах і часопісах, уваходзіў у творчыя арганізацыі («Маладняк», «Узвышша», Беларуска-асацыяцыя пралетарскіх пісьменнікаў). З Міхасём Зарэцкім, Васілём Кавалём і Максімам Лужаніным ледзь не стаў стваральнікам яшчэ адной — «Рамантыкі». Аднак гэты намер так і застаўся намерам.

Згадкі Максіма Лужаніна пра той час цікавыя тым, што ён праўдзіва вымалёўвае партрэт свайго таварыша па пры: «Чамусьці ўсе знаёмыя называлі яго Тодзік, памяншальна. І ўсміхаліся. І ў яго самога на твары гасціў ласкавы выраз, нібыта, як цяпер часта пішучь, у нечым чуў правінку чалавек. Ягонае ўсмішка хіліла да сябе, настройвала на добразычлівасць, абяззбройваючы тых, хто гневаўся ці гатовы быў угневацца».

Нават «жартавалі, што ягоны, некалькі адлучаны ад рэчаіснасці, дакладней — выцураны выраз вачэй выклікае ва ўяўленні постаць раскрыжаванага Езуска — такія крыжы стаўлялі некалі ў вясковых каплічках і касцельчыках.

Падабенства да евангельскага пакутніка крыху парушала заўсёдна, як быццам прымёрзлая да ніжняй губы папяроска, найчасцей пагаслая. Наогул жа ад яго патыхала няўлоўная дабраты, не падкрэсленая, а менавіта няўлоўная, і гэта вабіла: адчувалася, гэтакі чалавек не здолее зрабіць блага».

Вольны час аддаваў творчасці, а калі ажаніўся, і сям'і. Выдаў кнігі «Кляновыя завеі» (1927), «Святлацены» (1928), «Ветразі» (1929). У 1930 годзе асобным выданнем выйшла паэма «Палі загаманілі».

Укрытыцы — свая муць

А першымі яго публікацыямі сталі вершы «На смерць Фрунзэ» і «Блындае вецер» («Аршанскі маладняк», 1925, № 2). На жаль, у параўнанні з першымі выступленнямі тых, хто з ім уваходзіў у літаратуру, так сабе. У вершы пра

Фрунзэ паэзіі ні каліва. У другім — звычайнае награвашчванне слоў:

Блындае вецер па вуліцы,
Скача ў пацёмках балет,
П'яным брадзягаю туліцца
К вуснам кабет.

Ночанька цёмная,
Жуда таёмная,
Вуліца спіць!

Толькі ў завулку —
Глухім закавулку
Хтосьці крычыць...

І ў далейшым яму не ўдалося цалкам пазбавіцца гэтых недахопаў. Праўду кажаў Я. Калядны («Маладняк», 1927, № 3): «У яго часта — шаблоннасць, штампы, асабліва ў вобразах. І змест у яго асаблівы». Заўвагі не толькі істотныя, а і праўдзівыя. Аднак іх можна было б прыняць, калі б пад усё гэта не падводзілася палітычная аснова: «Ён на раздарожжы». Значыць, «не наш», а да такой высновы прыйшоў С. Левін («Полымя рэвалюцыі» 1934, № 9).

Асноўныя выпадкі былі скіраваны супраць паэмы «Калі асядае муць», якая ўспрымалася як лагічнае звязно ў яго творчасці: «Сум, журботнасць, непрыстасаванасць да жыцця і неразуменне жыцця — вось што характэрна для ўсіх герояў паэмы». Пакарыстаўся крытык і маральна недапушчальным прыёмам, правёўшы паралель паміж персанажамі твора і самім Тодарам Кляшторным: «Дрэнна тое, што і сам паэт зліваецца з імі».

Дзе ж ты, ісціна?

Былі і іншыя крытыкі, якія не прымалі гэты твор. Калі ж паставіцца да яго аб'ектыўна, паэма прываблівае жаданнем аўтара разабрацца ў падзеях, калі з увядзеннем нэпа пачалося адступленне ад ранейшых рэвалюцыйных крытэрыяў, што выклікала ў многіх нязгоду. Персанажы паэмы Яська, Андрэй, сам Аўтар таксама ў многім расчараваны. Яны не могуць спакойна назіраць за тым, як абсяцэнняваюцца маральныя каштоўнасці, якія здаваліся вечнымі і нязменнымі, які правяць баль грошы, як мізарнеюць людскія душы. Ці не найбольш балюча Яську. Былы чырвонаармеец, ён не можа змірыцца з тым, што родны бацька, які яшчэ не так даўно папракаў яго за смелыя памкненні, рэзка перайначыўся, аб чым прама заяўляе ў сваім лісце яму:

А ідзі, —
Не цмін залаты?
А імкненні, —
Не тыя ж лілей?
Я не ведаю,
Што гэта ты
Так аддаўся душою ідэям!

Туга тузе — розніца

Шчыра адданы роднай Беларусі, заклапочаны яе лёсам, Тодар Кляшторны не прымаў тое, што ганьбавала вялікую мэту, абсяцэннявала маральныя каштоўнасці. Лёгка папракнуць і персанажаў, і самога аўтара ў безыдэйнасці, у песімізме. Цяжэй зразумець іх. Паэма «Калі асядае муць» — адна з першых спроб беларускай паэзіі крытычна паставіцца да блізкай ёй сучаснасці. Яго папракалі ва ўпадніцтве, песімізме, а ён, пакутліва перажываючы хвіліны сумненняў, прыглядаўся да свету і людзей, а найперш як бы ўзіраўся ў самога сябе. Налезаў да тых, хто, апынуўшыся на скразняковых

Мёрзлы месяц з-за гор васількамі
Перасытаў азёрную сінь.
Стыгне ўсё...
Ледзянымі сярпамі
Выйшла восень рабіну касіць.

Тоўпы зор снежавым пералівам
Разматалі ў палях навады.
Быццам коні з памыленай грывай,
У пацёмках застылі сады.

А гэта часіна абуджэння прыроды ад нядаўняга сну — «Раджаўся дзень...»:

Раджаўся дзень,
За лесам тухлі зоры,
І хтосьці золата
Над стрэхамі губляў,

Калаж Святланы Таргонскай.

вятрах такой прыгожай у сваім абнаўленні і разам з тым жорсткай эпохі, што не толькі ламала людскія лёсы, а, перайначваючы свет да лепшага, знішчала тое, што фарміравалася стагоддзямі.

Як ні прыгадаць з гэтай нагоды верш «Рыжы, но...» з яшчэ першай яго кнігі «Кляновыя завеі». У ім у нечым і ясеніская туга па вёсцы, якая адыходзіць у нябыт, а рыжы конь, што назаўсёды прапісаўся ў біяграфіі паэта, частка яе:

Рыжы, но,
Не глядзі з-за плуга,
Годзе слухаць табе салаўя!
Уліў бы ў косякі старэнькай пугай,
Тузануў бы,
Ды нечага жалю.
Помню, рыжы,
Па сіняй атаве
Жарабячы ты зух рассытаў;
Ў заліхвацкай кадрылі
Не раз капытамі
Раззлавана мяне частаваў.

Ёсць, аднак, і сваё, хоць і не дужа пераканаўчае, калі лірычны герой спрабуе прымірыць вёску ранейшую і вёску сучасную: «На шырокай гоні // Прывяду я стальнога каня... // Не шкадую мінулых мяцеляў, // Не шкадую рассыпанных дзён, // Я хачу толькі ў новае стрэма //

А над бялёсымі
Люстэркамі азёраў
Туман сярэбраную
Пражу разматаў.

Жалейка пастуха
Дзень новы прывітала,
На канаплянніку
Зайгралі вераб'і,
Зара за ўзоркамі
Начніцы замыкала
І косы вешала
На росныя гаі.

***

Даўно заўважана, што паэты здатны як бы прагназаваць уласную будучыню. Падобным прарокам у дачыненні да свайго лёсу аказаўся і Тодар Кляшторны. Гэта відаць з пачатку другой часткі паэмы «Калі асядае муць»: «Я запісан, мабыць, кандыдатам // Першым ад бліжэйшых да труны...» Яго жыццёвы шлях абарваўся 30 кастрычніка 1937 года. Але найлепшыя вершы яго — не тыя, якіх патрабавала ад яго пісаць крытыка, а лірычныя — засталіся ў гісторыі літаратуры. Невыпадкова Сяргей Грахоўскі сваю прадмову да яго выбранага ў «Бібліятэцы беларускай паэзіі» (1970) назваў менавіта так — «Лірык нашага рання».

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Кругаварот адлюстраванняў

Гаворка пойдзе аб новай кнізе «Літаратурныя дыялогі: мастацкія пошукі беларускай літаратуры XX—XXI стагоддзяў» (Мінск, Выдавецкі цэнтр БДУ, 2022). Аўтар кнігі літаратар, навуковец, педагог з Гродна Аліна Сабуць стала пераможцам галоўнага літаратурнага спаборніцтва Гродзенскай вобласці — IV Абласнога конкурсу рукапісаў імя Цёткі ў намінацыі «Крытыка і літаратуразнаўства».

Зрэшты, дзякуючы перамозе ў конкурсе рукапісаў, фармат якога апошнім часам набывае папулярнасць, і нарадзілася гэтая кніга. Літаратурная крытыка — справа няўдзячная. І лёс яе ўвогуле шматпакутны. Але ў свеце ўсё імкліва мяняецца; жыццё рухаецца па спіралі. Сёння мы назіраем змацненне пазіцый крытычнага слова ў сацыяльных і культурных працэсах агульнаагульнага і глабальнага маштабу. Сучасная літаратурная крытыка ўспрымаецца не толькі як частка мастацтва, але і як рухавік яго развіцця. Усё проста. Уявіце сабе: чалавек чытае кнігі, падрабязна вывучае іх асаблівасці, затым са сваіх уражанняў, высноў стварае ўласную кнігу. І пра яе таксама варта напісаць. Рэфлексія за рэфлексіяй, досвед за досведам: карціны свету мастацтва змяняюць адна адну. Такі своеасаблівы кругаварот адлюстраванняў магчымы толькі дзякуючы даследчыкама літаратуры, стваральнаму характару іх крытычнага мыслення.

Але ж нельга неаддзяляць і ролю прадметаў даследавання. Як відаць з назвы кнігі, у цэнтры ўвагі Аліны Сабуць, кандыдата філалагічных навук, дацэнта кафедры беларускай філалогіі Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы, — сучаснасць і недалёкае мінулае айчыннага мастацтва слова. З-пад увагі даследчыка не выпадае ні адна нязначная дэталі, ні адзін нюанс бязмежнай касмічнай прасторы, імя якой — прыгожае пісьменства. Аўтару ўдалося ўзвесці складаны кангламерат з характэрных рыс айчынай літаратурнай спадчыны, з яе пачуццёвага, ментальнага ўспрымання і прымусіць гэта ўзаемадзеянне, працаваць, як зладжаны механізм. Дыялогамі Аліны Сабуць акцэнтуюцца сацыяльнае, грамадзянскае гучанне літаратурнага свету; папулярныя кампэтэнцыі, веды, культурныя ўзаемасувязі, пераёмнасць традыцый — будаўнічы матэрыял для нашага агульнага беларускага дома. «Дыялог літаратур — адзін са складнікаў культурна-эстэтычнага развіцця грамадства», — з такога тэзіса пачынаецца аўтарская прадмова з акадэмічнай назвай «Уводзіны». Так, усё нагадвае пра навуковасць гэтай кнігі: крыніцы і спасылкі на іх; выкарыстаная ў кампазіцыі кнігі выключна навуковая жанравая форма — параграф; спецыяльная лексіка: «дыскурс», «канцэпт», «мадыфікацыя»... Не бяда, што адзін сказ можа займаць амаль палову старонкі. Як і належыць навуцы, канчатковая мэта — развіццё. На прыкладзе гэтай кнігі можна канстатаваць, што літаратурны крытык сёння — грамадскі актывіст-асветнік, крэйзанаўца, выхавальнік інтэлектуальнай

эліты і асобнага патэнцыялу кожнага адукаванага грамадзяніна. Тут вас чакае інтэлігентная, добразычлівая гутарка з сучаснікам на мове яскравай, эфектнай, напоўненай вобразнасцю, вытанчанасцю і жаноным шармам.

«Кожны творца і кожны мастацкі твор — гэта непаўторны індывідуальны свет-бачанне, свет-адлюстраванне, свет-сцвярджэнне. У творчай асобе тоіцца патэнцыял мастацкай дзейнасці. Унутраны свет твора і ўнутраны свет чалавечай асобы невычарпальныя», — напэўна, кожны з нас гатовы падпісацца пад аксіёмам Аліны Сабуць. Самы час зазірнуць углыб нашага персанальнага мастацкага свету і азірнуцца вакол, пачаць бачыць, адлюстроўваць, сцвярджаць, нібыта нагадвае аўтар кнігі. На шляху спасціжэння аўтарскіх ісцін чытач умацоўваецца ў думцы аб тым, што літаратура — гэта нашмат больш, чым проста мастацтва: падмурак для існавання чалавека як асобы. Максім Багдановіч, Янка Купала, Якуб Колас, Максім Гарэцкі, Цётка, Адам Міцкевіч, Леў Клейнбарт, Алег Лойка, Алесь Адамовіч, Рыгор Барадулін — пералік удзельнікаў «Літаратурных дыялогаў» Аліны Сабуць, апісаных у першым і другім раздзелах кнігі («Класіка: суразмоўны дыялог праз стагоддзе» і «Слова пра класікаў і класіка слова: актуальнасць заветаў»), здольны абудзіць гонар за нашу нацыянальную культуру, культуру слова і стаўлення да яго.

У трэцім раздзеле «Сучасны літаратурны свет» на старонкі кнігі трапілі вобразы беларускіх пісьменнікаў, якія рака часу паспела аднесці не так далёка: Максім Танк, Рыгор Барадулін, Леанід Галубовіч, Яўгенія Янішчыц, Генадзь Пашкоў, Вольга Русілка і іншыя. Мне падаецца, што эпітэт «сучасны» для апісання гэтай тэрыторыі айчыннага літаратурнага свету ўжыты Алінай Сабуць таксама ў дыялогавым кантэксце, у сэнсе судакранання і суіснавання — «сучасны». Сучаснасць тут — хутчэй не якасна-ўтылітарная, а філасофская катэгорыя, якая ўказвае на ўстойлівую цэласнасць часоў і частак — гістарычных эпох як асобных элементаў адзінага цэлага. Большасць узаемасувязей маюць наогул пазачасавы і пазастаравы характар; амаль нічога не падзяляе паняцці «свет» і «сусвет». Калі першы і другі раздзел кнігі — пра пераёмнасць літаратурных традыцый, то трэці ў большай ступені прысвячаецца іх развіццю.

З хваляваннем мной прачытаны чацвёрты раздзел «Літаратурных дыялогаў» Аліны Сабуць — «Літаратурная Гродзеншчына сёння». Ігар Жук, Аляксей Пяткевіч, Данута Бічэль, Людміла Кебіч, Людміла

Шаўчэнка, Анатоль Апанасевіч, Віктар Кудлачоў і Ірына Фамянкова — са старонак «дыялогаў» чуюцца імёны, галасы блізка знаёмых нам людзей, землякоў, сяброў. Калі творца і чытач адчуваюць на сабе ўвагу аўтара гэтай кнігі, наша літаратурнае сёння атрымлівае прагрэсіўны імпульс. Духовнае жыццё мастацкага слова на старонках кнігі выглядае займальным і гарманічным. Больш за тое: прапанаваны навукоўцам веды пра мастацтва нясуць прыклады людскога па разумення, святло надзеі на лепшае.

Пісьменніца выказвае шчыры клопат пра лёс беларускай кнігі, разбіраецца з рэцэпцыяй сусветнай літаратуры ў нашым беларускім мастацтве, слова аналізуе лёсы некаторых перакладаў... Сувязь ідэі дыялогу

з працэсам пошуку, гэта значыць, з высакароднай традыцыяй стваральнай працы, бачыцца мне непарыўнай, лагічнай, уласцівай айчынным мастацтву і навуцы аб ім. Нездарма Аліна Сабуць называе мастацкае майстэрства «імкненнем да новага, вышэйшага ўзроўню пазнання, да «вышлітаратуры»». Пяты раздзел мае назву «Беларуская літаратура ў сусветным кантэксце» і прысвячаецца інтэграванасці беларускай літаратурна-дыялогавай традыцыі ў глабальны палілог, супольнасць сусветных мастацкіх дыялогаў. Літаратуразнаўца даследуе мастацкае судакрананне Максіма Багдановіча і Поля Верлена, Рыгора Барадуліна і Федэрыка Гарсія Лоркі, Рыгора Барадуліна з Барысам Пастарнакам і Андрэем Вазнясенскім, Алеся Рязанова і Мацуа Басэ.

Творы, імёны, перапляценні шляхоў... Насамрэч, у сваёй кнізе пра літаратуру мая калега гаворыць на тэмы надзвычай важныя сёння. Вялікім творчым дыялогам, як альтэрнатывай вечнай несустрачы, рухаецца наша жыццё. Сапраўднае мастацтва грунтуецца на ўзаемасувязях. Пра гэта сказана і ў «Глыбах і сляях» Максіма Багдановіча, і ў Цётчынай «Лучынцы», а таксама ў «Вавілонскай бібліятэцы» Х. Л. Борхеса, у рускага вучонага-філолага М. М. Бахціна... Калі творчы чалавек застаецца ў адзіноце, замыкаецца на сабе, вымушаны сам пісаць пра свае працы, займацца аўтарэцэнзавааннем, — прагрэс мастацтва, гэты сімвалічны кругаварот адлюстраванняў, спыняецца. (Пра гэта згадвае, напрыклад, Уладзімір Набокаў у сваім рамане «Дар».) Памятаецца, Аліна Эдмундаўна вельмі тактоўна прапанавала мне спачатку толькі анатацыю да сваёй кнігі. Але, на шчасце, пазней уручыла для знаёмства і саму кнігу. Знаёмства адбылося. Кніга — тым больш.

Дзмітрый РАДЗІВОНЧЫК

Лекаванне... пяром і словам!

Рэдактар і лекар... Здавалася б, што можа быць агульнага ў дзвюх такіх розных прафесіях? А, між тым, азнаёміўшыся з асобнымі фрагментамі рукапісаў Уладзіміра Караткевіча і параўнаўшы іх з адпаведнымі кавалкамі ў друку перыяду 1960—1980-х гадоў, дакладна магу сказаць: агульным павінен быць прынцып «не нашкодзь».

і пры гэтым займаюцца, захапляюцца і з вялікім эмацыянальна-пачуццёвым напалам — вось у чым неардынарнасць і нават геніяльнасць творцы. Але яго імкненне ўплываць на працэсы сучаснасці, давесці народ пра найлепшыя рысы ўласнага менталітэту, прыгажосць беларускай душы і яе адметнасць у сусветнай супольнасці не заўсёды знаходзіла разуменне ў працэсе падрыхтоўкі твораў пісьменніка да выдання.

Аўтар манаграфіі, кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры медыялінгвістыкі і рэдагавання БДУ, даследчык тэорыі і практыкі рэдагавання Пятро Жаўняровіч, акрамя ўсяго, з'яўляецца караткевічазнаўцам: здаўна вывучае яго творчасць, перакладае на рускую мову раманы, аповесці, эсэ і вершы У. Караткевіча, уклаў асобныя тамы 25-томнага Збору твораў.

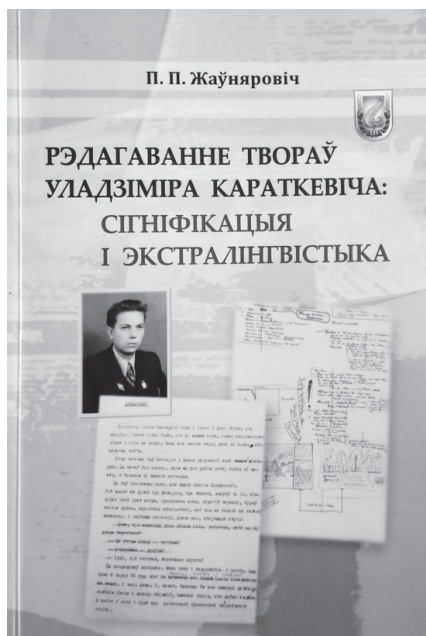
У манаграфіі П. Жаўняровіч зрабіў акцэнт на шматбаковасць рэдагавання, разгледзеў праведзеныя змены ў творах У. Караткевіча з улікам часу іх напісання і выдання, прымяніўшы прынцыпы дыскурснага аналізу шляхам супастаўлення рукапісаў, машынапісаў з тэкстамі,

надрукаванымі ў кнігах, часопісах і газетах. Аўтар класіфікаваў адрозненні па экстралінгвістычных і лінгвістычных параметрах. Экстралінгвістычныя змены П. Жаўняровіч даследаваў з экстрапалітычнай на тагачаснае сацыяльна-эканамічнае становішча ў краіне і панаванне адпаведнай ідэалогіі. Усё, што праходзіла ў друк у часы Савецкага Саюза, кантралявалася Галоўлітам. Дакументы, якія былі створаны ў рабочым працэсе гэтых органаў і па якіх мы можам меркаваць аб асаблівасцях працы тагачасных рэдактараў, сёння знаходзяцца ў Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь. Даследаванне аўтарам гэтых дакументаў стала адным з аспектаў аналізу рэдагавання ў савецкія часы. Так, калі шырока праводзілася антыалкагольная кампанія і прапагандаваўся здаровы лад жыцця, з тэкстаў выкрэсліваліся, здавалася б, самыя бяскрыўдныя згадкі аб ужыванні віна падчас застоўляў ці ў іншых урачыстых момантах. П. Жаўняровіч не дае ніякіх ацэнак, галоўнае яго мэта — зафіксаваць, канстатаваць тое, што было, патлумачыўшы акалічнасці і магчымыя прычыны.

Важнай тэарэтычнай часткай даследавання з'яўляецца тое, што аўтар паказаў на прыкладах, чым адрозніваецца рэдактарскі аналіз і рэдактарская праўка, макраўзровень і мікраўзровень аналізу ў працэсе падрыхтоўкі твора да друку, разгледзеў асаблівасці рэдагавання ў блогасферы і ў СМІ Беларусі. Акрамя таго, даследчык давёў, чаму тэрмін «літаратурнае рэдагаванне» патрабуе ўдакладнення і дапрацоўкі, спыніўся на асаблівасцях тэрміналогіі ў замежных дапаможнікаў па рэдагаванні, вылучыў асноўныя падыходы да працы з тэкстам будучага твора. Колькі існуе рэдактараў у рэдакцыях сродкаў масавай інфармацыі, выдавецтвах, але нямногія з іх разумеюць розніцу ўжывання паняццяў «крытыка маўлення» і ўласна «рэдагаванне», праблемнасць тэрміну «аўтарэдагаванне».

Манаграфія Пятра Жаўняровіча будзе вельмі карыснай любому рэдактару для прафесійнага ўдасканалення і росту, а таксама зацікавіць усіх неаб'якавых да творчасці Уладзіміра Караткевіча дый увогуле аматараў прыгожага пісьменства.

Яна БУДОВІЧ

Экскурс у гісторыю рэдактарскай справы і аналіз усіх яе аспектаў і асаблівасцей зроблены ў манаграфіі Пятра Жаўняровіча «Рэдагаванне твораў Уладзіміра Караткевіча: сінфікацыя і экстралінгвістыка» (праца летась пабачыла свет у сталічным выдавецтве БДУ). Без Караткевіча ўявіць айчынную літаратуру сёння нельга. Незвычайны талент пранікнуць у любую гістарычную эпоху і паказаць яе сутнасць характарыстыкі і асаблівасці неадрыўна ад сучаснасці

Душою наш

Нядаўна ў выдавецтве «Беларусь» пабачыў свет зборнік вершаў таленавітага паэта Георгія Кісялёва «Я — рускі беларус» («Я — русский белорус», наклад 330 асобнікаў). На жаль, аўтар не паспеў патрымаць яго ў руках. Памятаю, першапачатковая аўтарская назва кнігі была «Час малітвы» («Час молитвы»). Паэт ужо не ўдзельнічаў у падрыхтоўцы выдання да друку. У афармленні кнігі выкарыстаны графічныя малюнкi аўтара.

Водгук аб новай кнізе старэйшага таварыша па літаратурным цэху — развітальная даніна памяці. Пры жыцці Георгія Іванавіча выйшла ўсёго некалькі зборнікаў, у асноўным вершы публікаваліся ў тоўстых літаратурных часопісах, шмат — у «Нёмане». У малады гады паэт шукаў сябе ў розных прафесіях, працаваў у Омску, Аранбургу, на Камчатцы, аб'ездзіў палову вялізнага Саюза. Лёгка зрываўся з месцаў, хацеў шмат убачыць, спазнаць. У 1967 годзе скончыў у Маскве Літаратурны інстытут.

Усё яго багатае на творчасць жыццё адлюстравалася ў сямі частках зборніка. Хачу згадаць тыя, аб якіх раней не пісала. Тэмы ў раздзелах «Беларусь і Расія» («Беларусь и Россия»), «Мастак» («Художник»), «Біяграфія» («Биография») розныя, але іх аб'ядноўваюць вершы, поўныя пяшчоты, пранізлівасці і любові. Назвы простыя і гаваркія: «Мой радавод» («Моя родословная»), «Кветкі Расіі» («Цветы России»), «У Ігнацьеўны» («У Игнатьевны»), «Нёман» («Неман»), «Не, не за Волгай ці Донам» («Нет, не за Волгой или Доном»), «О Беларусь!», «Гляджуся, гляджуся ў начную Беларусь» («Гляжусь, гляжусь в ночную Беларусь»), «Паэзія — мая работа» («Поэзия — моя работа»), «Чорная работа» («Черная работа»), «Перакур» («Перекур»), «У кузні»

(«В кузнице»), «Аповед рыбака» («Рассказ рыбака»)...

У радках «Узгоркі Ваўкавыска» («Холмы Волковыска») пераплітаецца вельмі асабістае, ціхае з адгалоскамі гістарычнага духу месца: «В гору бор поднимається, хвоей звеня // Над стрелой обелиска. // Вы качаете, словно колыска, меня, // О холмы Волковыска! // Вот взбегу я на холм и споткнусь сгоряча: // Красной ржавью на солнце // Мне распорет ботинок обломок меча // Крестоносца-тевтонца!»

Штотраз захапляюся прастаю і яснасцю залатога слова паэта. Строфы без пафасу, пустой карункавасці і «кучаравасці», але колькі патаемнага лірызму і багацця!

Паэт не баіцца прылічыць сябе да жабракоў, яго шчырыя выявы дакладныя, выклікаюць у душы чытача зваротны водгук: «Тот же, в сущности, острожник, // Я бреду во мгле дорог. // Неказистый подорожник — // Мой лазоревый цветок. // Как этапник и колодник, // Рад и лунному лучу, // Среди нищих и голодных // Кандалами дни влачу...»

Адчуванне кроўнага адзінства славян, агульнага культурнага кода рускіх і беларусаў дапамагае Г. Кісялёву, чалавеку з суровай, лясной Валагодчыны, усім сэрцам прыняць новую радзіму — Беларусь: «Гляжусь, гляжусь в ночную Беларусь // С волнением сына, тайным и ревнивым, // И, может быть, стократно повторюсь // В любви к её лесам и спящим нивам.»

Георгій Іванавіч добра ведаў творчасць беларускіх класікаў, шмат гадоў перакладаў сучасных беларускіх паэтаў, адчуваў мову, бо прыняў яе як блізкую, родную. Гэта дружная, сумесная праца толькі ўзбагаціла беларускую паэзію, пашырыўшы яе рускую аўдыторыю:

*Глаза в глаза — гляжусь в леса, поля.
И где-нибудь на дальнем полустанке
Бескрайний шлях постелет мне, пыля,
Земля Купалы, Коласа и Танка.*

*И, Беловежской пуще не чужой,
Любя её и в декабре, и в мае,
Я две Руси славянскою душой,
Как берега, собой соединяю.*

Паэт валодаў тэхнікай графікі, акварэлі, малюнка, сябраваў з гродзенскімі мастакамі. У раздзеле «Мастак» («Художник») засталася шмат прысвячэнняў сябрам-паэтам, пісьменнікам — Мікалаю Рубцову, Генадзю Хамутovu, Пятру Каданцаву, Валерыю Сухараву, Юрыю Сапажкову, Таццяне Лейцы, Наталлі Капе, Таццяне Андрэйчанцы; гродзенскімі мастакам Сяргею Цыбізаву, Казіміру Сізінеўскаму, Уладзіміру Сядзякіну, Станіславу Кузьмару. Таленавітаму майстру Сяргею Цыбізаву, які даўно пайшоў у іншы свет, паэт прысвяціў асаблівыя радкі: «Воскресил старинный Гродно // Кистью вдумчивой своей, // Как и все, полуголодный, // Мастер Цибизов Сергей.»

У раздзеле «Біяграфія» («Биография») паэт добрым словам успамінае сяброў, аднакласнікаў, сваіх настаўнікаў: «Зато, что жили не юля // По совести, а не по чину, // Ещё за то, учителя, // Спасибо, что меня учили!»

Шмат паэтычных радкоў у зборніку аб рабочых прафесіях. Сам творца спазнаў працу качагара, каваля, рыбака на Камчатцы, зведаў іх цяжкасць: «Мозоли мои, как медали, // Чтоб больше награды не просил, // Как будто на складе мне дали // Совковой лопате в досыл.»

Творчым настаўнікам Георгія Кісялёва ў літінстытуце быў вядомы паэт Ілья Сяльвінскі (1899—1968 гг.) — звералоў, марак, электрзваршчык. Яму прысвечаны радкі ў вершы «Настаўнікі» («Учителя»): «Потом к поэту-старуку // Я напросился в подмастерья. // И мы, собратья по стиху, // Пред мэтром скрещивали перья». Строгі настаўнік падтрымліваў моладзь, але і патрабаванні ў яго былі высокія: «Он нам прощал неточность слов, // Но не прощал ни нотки фальши.»

Пад адной вокладкай злучыліся выбраныя вершы, што збіраліся дзесяцігоддзямі. У словах «Я — рускі беларус» няма нечаканасцей парадоксу, якой-небудзь кан'юнктуры, але адчуваюцца душэўная прастата і давер, шчырыя пачуцці зліваюцца з духоўным братэрствам, генетычнай памяццю рускага чалавека і паэта, таму ён «Душою — беларус».

У сям'і засталіся незавершаныя ўспаміны паэта пра вядомых літаратараў яго часу. Можа быць, дачка вернецца да рукапісу бацькі, і чытачы атрымаюць новую пазнавальную кнігу.

Немагчыма ў адным артыкуле перадаць усю глыбіню паэтычнага дару Георгія Кісялёва, але ўпэўнена: да яго пранікнёных вершаў будуць звяртацца людзі, каб спасцігнуць праз паэзію душэўную гармонію!

Марына БОЛДАК

У Перамогі цана высокая...

Упершыню на гэтую тэму мы загаварылі гадоў дзесяць таму. Выдавецтва «Чатыры чвэрці» на адной з праваслаўных выставак з удзелам Таццяны Дашкевіч прэзентавала чарговую кнігу з серыі «Дзеці вайны». У той дзень пад акампанементам гітары ў яе выкананні гучалі шчымыя песні пра Вялікую Айчынную вайну. Пранікнёныя словы, прыгожы голас краналі прысутных да слёз. Пасля выступлення Таццяна Мікалаеўна расказала мне пра задуманы праект, які здзяйсняла ўжо амаль пяць гадоў: яна шукала відавочцаў жудасных падзей і занатоўвала іх аповеды пра перажытае ў дзіцячыя гады. Вобраз кнігі, зразумела, на той час ні ў мяне, ні ў яе нават і не вымалёўваўся. Але адчувалі, што сабраны ёю матэрыял павінен з рукапісаў выліцца ў нейкую іншую форму.

На маё пытанне, чаму яна занялася гэтым, адказ, мабыць, тады быў, але да канца я зразумела пісьменніцу, калі прачытала прадмову да кнігі ў дасланым у 2022 годзе рукапісе:

«...Толькі ў сорок гадоў я зразумела, навошта мне, маленькай дзяўчыны, бацька расказваў на ноч не казкі, а выпадкі са свайго ваеннага дзяцінства. Адночы я прачнулася з думкай: «Іх трэба запісаць». Гэта ж узрушальныя гісторыі! У іх — праўда, у іх — жыццё. І ўсе апошнія пятнаццаць гадоў свайго жыцця я шукаю і знаходжу тых, хто ў дзяцінстве быў відавочцам ваеннай штодзённасці.»

Наўрад ці ўспомняцца іншыя падрабязнасці нашай размовы, але падалося, што з таго часу мы былі на моцнай душэўнай сувязі. А аднойчы, прачытаўшы матэрыял пра паэта Мікалая Шыпілава, я даведлася, што Таццяна — жонка гэтага неардынарнага чалавека. Пятнаццаць гадоў была шчаслівая з ім. Разумею, які няпросты быў яе лёс, і асабліва калі яго не стала. Мабыць, таму душа яе так востра адчувае чужы боль і так шчыра адгукаецца на яго.

Таццяна Дашкевіч — хрысціянка, праваслаўны чалавек — насамрэч змагла «пачуць» самае галоўнае з таго, што распавялі ёй людзі. Яна з душэўным трапятаннем, вельмі асцярожна, беражліва апрацавала іх гісторыі і, на мой погляд, змагла данесці да чытача тую самую праўду.

Кніга Таццяны Дашкевіч «Ліст, які ляціць скрозь гады» — вынік шматгадовай працы — убачыла свет у серыі «Дзеці вайны». З любоўю прэзентуючы яе чытацкай супольнасці, хачу нагадаць, што праца над серыяй у выдавецтве працягваецца. Створаная ў 2010 годзе да 65-годдзя з дня Вялікай Перамогі, яна няспынна папаўняецца творамі знакамітых пісьменнікаў ды і іншых, тых, хто не можа больш трымаць у сабе набалелае і вырашыў падзяліцца ўспамінамі пра сваіх родных — бацькоў, дзядоў, для якіх вайна не была пустым гукам. Адна з гераінь кнігі «Ліст, які ляціць скрозь гады», сказала пра гэта простымі словамі:

*На чистейшие страницы
Боль души моей ложится,
Время лучшее придет —
Кто-то боль мою прочтет.
От веселья иль от скуки
Вдруг возьмут тетрадку в руки:
«Не судите очень строго —
Все дается нам от Бога.
Неумело и нескладно,
Вы простите меня — ладно?
Просто я молчать не стала,
А взяла и записала.»*

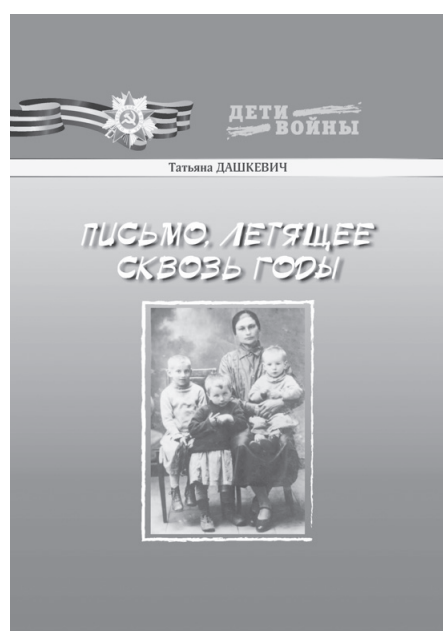
Я ўдзячна тым аўтарам, хто спрычыніўся да нашай кніжнай серыі, у якой ужо выйшла 38 кніг, яшчэ і за тое, што яны асабіста мне дапамаглі сцішыць пачуццё віны перад сваімі

роднымі, асабліва перад бацькам. Ён жа ваяваў, на фронце быў танкістам, пасля ранення — ужо ў партызанскім атрадзе. І з жыцця пайшоў у 1999 годзе — у ноч з 8 на 9 мая, чакаючы свята. У мяне ж за штодзённай мітуснёй не хапіла ні часу, ні розуму паслухаць, занатаваць. Таму, відаць, выпела ідэя такой серыі. А з выхадам кожнай новай кнігі — не толькі радасць, але і палёгка.

Сёння ўсе выразна ўсведамляюць: каб мець будучыню, трэба помніць мінулае. Упэўнена, што цяпер той час, калі неабходна ўзняць «градус» увагі да літаратуры пра падзеі страшэннай трагедыі, што адбылася на нашай зямлі ў XX стагоддзі. Час ад часу задумваешся: колькі яшчэ недасказана, недапісана, не апублікавана! Кожны з нас можа сказаць пра сябе: «калі не ты, то хто паклапоціцца, каб не згасла гістарычная памяць». Так лічыць і наша аўтарка, бо напрыканцы свайго прадмовы да кнігі яна напісала: «Часам мне здаецца, што мае суразмоўцы вайну так і не змаглі перажыць — так выразна паўстае яна перад вачыма з іх апавяданняў. І абьякавасць будзе злачыствам. Бо для іншых кніг, падобных да гэтай, ужо падростаюць новыя героі... Дзеці — на новай вайне».

Галоўная выснова, якую можна зрабіць, прачытаўшы гэтую кнігу: у злачыстваў няма тэрміну даўнасці, іх нельга дараваць, іх нельга забыць.

Ліліяна АНЦУХ

У святле тваёй зоркі

Надыходзіць вясна і абуджае мроі аб лепшым. Прага дакрануцца да нябёсаў і адначасова шчымлівы сум па тым, чаго не вернеш... Каб зразумець, пра што марыць і чым жыве жанчына, раздзяліць з ёю яе нябёсы, паспрабуем зазірнуць у яе душу праз вершы.

Надзея ПАРЧУК

Брэст

**З вясной-красой,
жанчынкі, вас!**

Ляцяць-крыляюць з выраю
Зноў птушкі чарадою.
Мае сяброўкі мілыя,
Вітаю вас з вясною!

З жаночым святам, родным,
З дуізіўнай маладосцю,
З любоўю паўнаводнаю,
З адвечнай прыгажосцю!

Краса, жанчына і вясна —
Сімволіка паэтаў.
Жыццё не выт'ецца да дна,
Пакуль кружыць планета.

Пакуль вяртаецца да нас
Прыроды аднаўленне,
Прымайце сэрацакам штора
Нябёс благаслаўленне.

Ірына ЧАЧОТКА

Мінск

***

Маё адно-адзінае каханне
У свеце жорсткім здрады і маны,
Як лёгкі подых ветру на світанні,
Я ведаю: яму няма цаны.

Яго шукаюць доўга і адвеку,
Ды не спазнаўшы, сходзяць на спачын.
А я гляджу у вочы чалавека —
І бачу там бязмежнасць, далечынь.

Маё адно-адзінае каханне,
Мая журба, і радасць, і спакой...
Я дзякую нябёсам за спатканне,
Такое ішчасце побач быць з табой.

Любоў МіХАЙЛАВА

Віцебская вобласць

Каханне

І чаго ў маіх пачуццях да цябе
Болей: мо нянавісіці... мо жалю? —
То ва ўзнёслаці хаджу, а то ў журбе —
Ланцугі на шыі ці каралі?

І не ведаю, што з гэтым мне рабіць,
Бо яно ўзяло ў палон — трымае —
Сэрца птушкаю ўзлятае і шчыміць
І на момант быццам замірае.

Радасці святлом яно ў жыццё прыйшло,
Толькі ішэрым змрокам застаецца,
Пэўна, ішчасце міма нас калісь
прайшло, —
Лёс над намі ціхенька смяецца.

Наталля ЦВІРКО

Гродзенская вобласць

***

На раны твайго сэрца
Праліецца цёплы дождж.
Ці, можа, мне здаецца,
Ці думаеш ты ўсё ж?

Вясёлкавае ранне,
Расквечаны прастор.
Ці, можа, мне здаецца:
Далоні поўны зор?

Жыццёвай сцежкай вузкай
Мы пойдзем праз гады.
Ці, можа, мне ж здаецца:
Кахаеш шчыра ты?

Наталля КАНДРАШУК

Брэсцкая вобласць

Я прыйду

Я да цябе прыйду, ты пачакай,
Хвіліны да сустрэчы не лічы.
Мо ветрам усхвалюю сумны гай,
Маланкай мільгану я з аблачын.

Ты разгадаць прыход мой не бярэся:
Раптоўна, нечакана я з'яўлюся,
Мае дождж намалюе раптам рысы
На ішкле. Ты зразумееш: я малюся.

Кацярына ШЧЭРБАЧ

Брэсцкая вобласць

***

А мне б толькі ззяць ранішнім сонцам,
Праз аблокі пракладваць да мар
дзіўных шлях.

Хай іспыты цягнуцца вяроўкай бясконцай,
А вандроўкі вядуць па чароўных лясках.

Фота Кастуся Дробава.

Ёсць жаданне вельмі зямное:
Закахацца ў жыццё і сяброўства
завесці з прасторам,
Паветра пакарыць бязважкім птушанём,
А ў творчасці гарэць аранжавым агнём.

Мяне немагчыма спыніць,
Я хутчэй за светлавую хвалю
Хуткасць палёту змяняць паспяваю,
І да мэты вядзе Арыядніна ніць.

Па поспех выпраўляюся на паляванне,
Ускінае адвага ў барвовай крыві.
Ведаю: жыццё —
успышка-вандраванне,
А я ішчаслівы пілігрым.

Вольга ШПАКЕВІЧ

Мінск

Твая ўсмешка

Быў ішэры дзень ад хмараў ішчыльных,
І сонца некуды ўцякло...
Усмешка ішчырая мужчыны
Душу напоўніла цяплом.

Усмешка знікнуць больш не можа,
І мне прыемна удвая:
На фатаграфіі прыгожай
Усмешка промніцца твая.

Яна іскрыстым ішчасцем свеціць,
І ішэры дзень мне стаў мілей,
Здалося, што на цэлым свеце —
Усмешка толькі для мяне.

Таццяна БАРЫСЮК

Мінск

***

Папалішча — і кветак жывучых буянне...
Вось таму і ўзнікае, мацнее, расце
прывід мары аб светлым, наіўным каханні,
нігары высокіх пачуццяў-страсцей.

Што мужчынаў прыцягвае: розум ці цела?
За лісой паляўнічы на лесе імчыць.
На свабодзе бязмежнай я так адзічэла,
што нялёгка мяне прыручыць.

Галіна ЗАГУРСКАЯ

Полацк

***

Каханне — маланка,
што ўраз асляпляе,
Затым асвятляе
наш шлях на зямлі.
І добрым становіцца той,
хто кахае,

У святле тваёй зоркі няміла.
І прытулак мне тут не знайсці.
Я цябе ад сябе адкрыліла.
Не ламаючы крыл, адпусці!..

Адпусці мяне сам, адпусці.
Нам экватар з табой не прайсці.
Адпусці мяне сам, адпусці.
Свет вясёлкавы больш не знайсці.

Адкрылі мяне сам, адпусці.
Адпусці, адкрылі, адпусці...

Алена ВЯЧЭРСКАЯ

Мінск

***

Мала звездала смаку кахання зямнога,
Бедавала пра тое, чаго не паспела,
Забываю, пра што меў спяваць ты са мною,
Ды прыкінуся зноўку жывою і смелай —
Ад суворай завеі цябе я хаваю,
Ад злых словаў хаваць цябе Бога малю я...
«За спачын са святымі» ў царкве праспявалі
І зямное «люблю» ў незямным «Алілуя»...

Пераклад з рускай мовы
Міколы КАНДРАТАВА

Людміла КЕБІЧ

Гродна

Прадчуваю вясну

Нешта люты не лютуе —
Усё болей слёзы лье,
Не блішчыць, не раскашуе
Ледзяшювымі калье.

Даспадобы мне надвор'е
І няснежная зіма.
Вадалеева сузор'е
Лье ваду хіба дарма?

Днём так сонечна, вяснова,
Не зрывае вецер дах.
І злятае з вуснай слова,
Нібы першы весні птах.

І пне радок раскута,
І ляціць за небекрай,
Дзе вясна скідае пумы,
Адчыняе вадаграй.

Прыйдзе дзень, і светлым раннем
Зазвіняць па ўсёй мяжы
Дзіўнай музыкай кахання
Веснавыя капяжы.

Зінаіда ДУДЗЮК

Брэст

Чаканне

Бясконца цягнуцца імгненні,
Маўчыць закляты тэлефон.
Адно: «Няма наведамленняў» —
Штора з высвечвае мне ён.

Куды падзеў мае навіны?
Куды схаваў маіх сяброў?
Маўчыць ён, бы ні ў чым не вінны,
Адно і тое ж піша зноў.

Былое хоць і адбылося,
Але ўладарыць і цяпер.
Што толькі кон мне ні прыносіць
І пакідае напавер!

Дарма мінулае галёкаць,
Нібыта яву сваю сню.
Сябры далёка, ля аблокаў.
Іх па-ранейшаму люблю.

А тэлефон — такая цацка,
Не мкнецца мне хлусіць і цешыць.
Мо і яму бывае цяжка
Благое ішось данесці першым...

Якія б падзеі
ў жыцці ні былі.

І мы да кахання заўсёды
імкнёмся.
Хто ім не хварэў,
той сябе як згубіў.
Хоць мы абманёмся парой
і зрачомся,
Шчаслівы ўсё ж той,
хто аддана любіў.

Вольга ЛІСІЦКАЯ

Паставы

Кліча вясна

У святле тваёй зоркі мне цесна.
Пацалункі гарчэйшыя за палын.
Нотай «фа» абарвалася песня.
На палогох душы ішэры дым.

Адпусці мяне сам, адпусці.
Нам экватар ужо не прайсці.
Адпусці мяне сам, адпусці.
У святле тваёй зоркі мне млосна.

І абдымкі твае —
абцугі.
У пяшчоты зламаліся кросны,
Толькі колкія вілы тугі.

Адпусці мяне сам, адпусці.
Пад вясёлкаю нам не прайсці.
Адпусці мяне сам, адпусці.

Галіна НІЧЫПАРОВІЧ

Мінская вобласць

У краі валошкавым дзяцінства

*Куточак мой родны, дзе думкі начуюць,
Дзе боль і тугу маю сэрцам адчуюць,
Пяшчотай і ласкай мяне сустракаеш.
Я рэдка бываю, а ты ўсё чакаеш...*

Голас малой радзімы — магічная сіла, якая прыцягвае, абуджае думкі, шчыміць адчуваннем страчанага...

Мае ўспаміны знітаваны з мясцінамі, дзе я нарадзілася, дзе зрабіла першыя крокі, адкуль паехала ў свет у свае сямнаццаць, мясцінамі, па якіх жыве туга ў таемным куточку майго сэрца да сёння, таму і кліча да сябе тая сцежка, той падворак каля роднай хаты, тая рачулка з хуткай плыню. Гэта мая вёсачка Грабава, што на Іўеўшчыне. У мінулым — дзве вуліцы з пачатковай школай, крамай ды хатай-чытальняй, з дружнымі, руплівымі аднавяскоўцамі, а цяпер ціхая, стомленая гадамі, пакінутая на выжыванне. Прыйшлі ў заняпад хаты, якія страцілі сваіх гаспадароў, і таму сумна ўглядаюцца падслепаватымі аканіцамі ў вечнасць.

А калісьці...

Шасцідзясяттыя, сямідзясяттыя мінулага стагоддзя. Памяць вяртае ў той час, калі дзень пры дні можна было з сябрамі гуляць на выгане, дзе любіла збірацца дзятва, плаваць да пасінення на рацэ Беразіне, у якой вада была сцюдзёнай нават у гарачыню, загараць на беразе, забыўшыся на абед і на просьбы матулі не свавольніцца на вадзе, а надвячоркам гуляць у хованкі ды «ручаёк». Пасля дажджоў басаноў бегач па лужынах, якія тады не прасыхалі, як здавалася круглы год, а таму ўздоўж плагоў на вуліцах ляжалі кладкі. Дзеці, дурэючы, неаднойчы падалі з іх у грязь, і тады ўжо ад бацькоў быў наганяй за спэцканы адзенне і абутак...

А зіма тады прыходзіла з глыбокімі снягамі ды моцнымі маразамі. Аж не верыцца: намятала да самых стрэх. Даводзілася рабіць тунэлі-сцэжкі па дварах і да вуліцы, а каб на яе ўзняцца, тата ў снезе высякаў прыступкі, бо зраўняная са штыкетнікам, вуліца так і ўтрамбоўвалася, так і ляжаў на ёй снег да вясны. Гэта была мая любімая пара года. Калі пачынала цягнуцца, заціхала вуліца. Мы, малыя (расчырванелыя, мокрыя ад снегу, але шчаслівыя), адпраўляліся па дамах, і вечарамі, седзячы на цёплай печы, я любіла чытаць кніжкі.

Успаміны, успаміны... Яны звязаны з гадамі майго дзяцінства, бо, пакінуўшы Грабава, і потым не так часта, як хацелася б, наезджала туды: не адпускалі работа і свая сям'я, трымала гаспадарка, палохала адлегласць. А калі не стала бацькоў, то лішні раз

імкнулася пазбегнуць шчымлівага пачуцця адзіноты...

Не сцерці з памяці, як аднойчы пад'ехалі да нашага падворка, а насутрач нам — сусед выводзіць каня, ён гаспадарыць на сядзібе. Ад неспадзеўкі, ад болі страты палыхнула жарам у твар, аднекуль з'явіліся, наплылі першыя радочки верша:

*Рупліва працуе чужы гаспадар
Ля роднай бацькоўскае хаты.
Туга мне з дакорам глядзела ў твар
Вачыма матулі і таты.*

Пахадзіла я тады па апусцелым двары, пастаяла на ганку, абалёршыся на вушак, аглядаючы ўсё вакол, каб запомніць гэтыя хвіліны... Пасля накіравалася ў сад да старой грушы, абняла яе як добрую сяброўку і заплакала. Не, не ад распачы, а ад таго, што ўсё такое роднае і ў той жа час... такое далёкае. Нагаварылася з грушай як з жывой істотай і нібы апынулася ў тых далёкіх гадах дзяцінства, з роснымі ранкамі, з ахапкай валошак, якія рвала на ўскрайку калгаснага поля за нашай адрынай, з чаканнем чагосьці незвычайнага...

З'ездзіла тады і ў канец вёскі, каб яшчэ раз пабачыць выган ды тую дарогу да рэчкі, якая так часта клікала мяне ў снах... І зноў затрымцела сэрца: пустазелле да пояса, дрэвы ў добры абхват на месцы выгана, а дарога проста знікала ў тым бур'яне.

І толькі ў маёй памяці вёска застаецца ранейшай — прыгожай, гаманкой, працавітай. Яна і сёння з надзеяй узіраецца ў будучыню.

Верасень майго жыцця

Якое хуткацечнае і непрадказальнае жыццё! Думалася так, калі сядзела перад тэлевізарам, не заўважаючы, што на экране. Не за гарамі старасць, а здаецца, яшчэ і не жыла. Усю сябе аддавала працы, сям'і, хатняй гаспадарцы. Часам дзень здаваўся такі кароткі, што даводзілася прыхопліваць частку ночы, але ж заўсёды побач было надзейнае плячо мужа.

Бягуць гады, дадаючы вопыту. Каляндар жыцця гартае старонку за старонкай, уносячы папраўкі, і толькі надыход верасня хвалюе зноў і зноў, палохае прадчуваннем. Здавалася б, месяц як месяц, а вось падзеі ў ім з году ў год пераплятаюцца датамі: і добрымі, і кепскімі.

У верасні нарадзілася старэйшая сястра, і ў верасні яна выйшла замуж, а малодшая ў гэтым месяцы парадавала пляменнікам.

У верасні на свет з'явілася мая дачушка-першынец, а пасля і сыноч. Гэта радавала, давала надзею на шчаслівае жыццё, якое ўсміхалася вачанятамі маіх траіх дзяцей. Старэйшыя дочки былі надзейнымі памочніцамі, і даглядалі свайго малодшага брата. Здавалася, нішто не зможа парушыць ідылію жыцця.

Але ж у верасні трапіла ў страшную аварыю, і, мабыць, толькі анёл-ахоўнік убярог мяне, хаця назаўсёды застаўся водгук ад яе, які выліўся ў хваробу. Гэта не сагнула мяне, не паставіла на калені перад жыццём. Толькі над маёй галавой зноў згучаліся чорныя хмары...

Страшны верасень пастукаў у мае дзверы. Здавалася, абрушыліся нябёсы, з-пад ног паплыла зямля. Болям зайшлося сэрца ад страты сыночка, ад страты маёй крывінкі, якому на той час споўнілася толькі дзевятнаццаць. Дзень яго смерці прыпаў на гадавіну вяселля сярэдняй дачкі, а пахаванне — на дваццаціпяцігоддзе старэйшай. Здавалася, сэрца не вытрымае. Кожнае імгненне, кожная хвіліна прыносілі нясцерпны боль. Жыццё падзялілася на «да» і «пасля».

Кажуць, матулям нельга плакаць па сваіх дзетках. Але ж не заўсёды атрымлівалася. Чаму так здарылася? Хто быў вінаваты? На гэтыя пытанні я да сёння не знаходжу адказу, хаця... мінула чвэрць стагоддзя.

Ратавала на той час толькі праца. Сярод людзей пякучы боль часова адпускаў.

Вядома ж, час лечыць, але памяць беражэ адчуванне перажытага, а таму рана крывацьчыць да сёння.

Праз тры гады, і гэта быў зноў верасень, не стала матулі. З новай сілай пякучы боль паласнуў па сэрцы. Парвалася нітка, якая звязвала з дзяцінствам. Не стала самага роднага, самага дарагога для мяне чалавека, якому я несла як сваю радасць, так і боль. Ніхто і нішто не зможа запоўніць той куточак у маім сэрцы, які належаў матульцы. Становячыся дарослым, мы ўсё роўна не можам абысціся без яе парад, без слоў спагады, без цеплыні матуліных рук. Толькі яна, нават на адлегласці, адчуе, калі штосьці не так. А мы?.. Разумею гэта калі ўжо становіцца позна. Раскайне? Вядома ж... бо не ўсе пяшчотныя словы былі сказаны ёй у свой час, не заўсёды была побач, калі яна чакала. Я гэта цяпер разумею як ніколі, бо і на маім календары жыцця ўжо ўладарыць восень.

Жыццё: ні спланаваць, ні прадбачыць не дадзена. Толькі надзея на лепшае.

Не садзіся на пянёк

У дзяцінстве я была вельмі непаседлівай, непаслухмянай. Са мной вечна нешта здаралася: то маме на калаўроце накручу сукаратак, то перад самай школай напаруся на ржавы цвік (нага распухла, як тая калода!), то на рабіне павісну альбо на швейнай машыныцы свой палец прашыю... Во дзе крыку было! А ўжо слёз...

А найбольшы жах я перажыла ў лесе. Падыйшла наша чарга пасвіць кароў (іх многа было: у кожным двары па адной, дзве, а то і па тры, не тое што цяпер: на трыста двароў — усяго 4 штукі!) А тады...

Сабралі мы статак. Я за ім ззаду іду і ледзьве ногі перастаўляю, бо яшчэ зусім малая, бо дзень толькі займаецца і спаць хочацца-хочацца. А тата наперадзе крочыць, пазірае, каб каторая вельмі шустрая з рагуль не шыгнула дзе ўбок. І я павінна глядзець, каб ніводная з кароў не адбілася, не адстала...

Такім вось парадкам мы гонім статак у лес, бо іншай пашы няма. На калгасную сенажаць — барані божа: бяды не абярэшся... А ў лесе ж месцамі прагаліны ёсць, палянкі, дзе травы ўдосталь.

На адной з такіх палян трава была мне амаль у пояс, каровы запыніліся,

прыхінуліся і толькі хвастамі пакручваюць — ці то ад аваднёў, ці то ад шчасця...

А калі добра ім, то пастухам і пагатоў. Думаю, дай трошкі адпачну — адну толькі хвіліначку... Прысела на пянёк, вочы самі заплюшчыліся, не заўважыла як заснула.

Колькі часу прайшло — не ведаю. Гэта цяпер малыя кату па пятую, а ўжо з залатымі завушнічкамі ды мабільнымі тэлефонамі скачучы. Я пра гадзіннік у тых гады і не марыла.

Прахапілася і сцяміць не магу, дзе я, чаму ў лесе, дзе дом, каторая гадзіна. А пасля — як хто бомкай па лбе: а дзе ж каровы?!

Хачу паклікаць тату — ад страху голас прапаў. Ісці таксама не магу, бо ногі не трымаюць. Ды і не ведаю, куды... Але ж і на пні не сядзецц. Тыцнулася ў адзін бок у пошуках таты, кінулася ў другі, трэці. Нідзе нікога, толькі лістова шапочка. Нарэшце хапіла розуму — стала прыглядацца да слядоў. Ага, каровы ў той бок пайшлі. Я следам. І подбегаю, подбегаю...

Потым тата мне казаў, што па лесе я прабегла недзе з кіламетр. Мне ж здалося, што цэлых дзесяць. Сіл не было. Ад радасці, што статак знайшла і тату, слёзы паліліся ручаём!

Навука была. Пасля гэтага выпадку, пасвячы кароў, я над імі крукам стаяла: каб прысесці ды адпачыць — ні-ні, і ў думках не было!

Небяспечны жарт

Спадабацца новай супрацоўніцы хацелі многія хлопцы. Шурык — не выключэнне. У тую раніцу ён выцягнуў з шафы новыя джынсы, хацеў надзець, але забытаўся ў доўгіх калашынах.

— Ты што, яшчэ не ўкараціла? — абурана спытаў сястру.

— Ды ў галаве мне твае джынсы, — адмахнулася тая. — Забылася...

— Але ж я прасіў...

— А не трэба было прасіць. Лепш паклаў бы на віднае месца, я з работы прыйшла б, убачыла і зрабіла... А зараз — прабач, мне пара.

Сястра крутнулася перад люстэркам і выскачыла з кватэры. Заклапочаны Шурык пакруціў у руках джынсы, пасля зайшоў у яе пакой, паглядзеў па баках і ўверх і... закінуў іх на... люстру. Вось тут, думае, сястра абавязкова ўбачыць!

...Прамокшы пад халодным восенскім дажджом, дзяўчына цяпком уляцела ў вітальню і прысела, ледзь не страціўшы прытомнасць: са столі (бачыла праз адчыненыя дзверы) у яе пакой звісалі нечыя ногі! Толькі потым, крыху ачунаўшы і ўключыўшы святло, яна ўбачыла, што там Шурыкавы джынсы.

— Вось нягоднік! Ніяк без сваіх фокусаў. То з чайных пакецікаў змайструе мышку, ды прымацуе да кубка, то ў тапак пакладзе кавалачак лёду. Пачакай, прыйдзеш ты дамоў, я табе ўкарачу. Так укарачу — на век запомніш! — паабяцала яна брату.

Але ж потым павячэрала, уключыла тэлевізар, выцягнула швейную машынку. На работу спатрэбілася хвілін пятнаццаць. Шыццё сапраўды сукакойвае. Нават моцна «ўзнятыя» нервы.

Заснавальнік санкт-пецярбургскага выдавецтва

«Шиповник» — кніжнае выдавецтва, якое мае сваю вялікую славу, пакінула істотны след у гісторыі расійскага кнігавыдання. А заснаваў яго наш зямляк — ураджэнец вядомых шчучынскіх Васілішкаў на Гродзеншчыне Саламон Юльевіч Капельман (1881—1944).

У гісторыі кніжнага мастацтва захаваліся два варыянты лагатыпа выдавецтва... Першы намалюваў мастак Сяргей Чахонін: марка адлюстравала адну кветку на сцябліне з вострымі шыпамі. Другі лагатып прыдумаў Яўген Лансэрэ: тры сцябліны пад адной кветкай шыпшыны.

...У хуткім часе пасля нараджэння хлопчыка сям'я Капельманаў пераехала з Васілішкаў у Ліду, а затым у Мінск. У пачатку 1890-х яны ўжо ў Санкт-Пецярбургу. Бацька, Юдэль Эльевіч (1841—1893), які таксама нарадзіўся ў Васілішках, працаваў у гандлёвым прадпрыемстве свайго бацькі, дзеда будучага кнігавыдаўца, — «Э. Н. Капельман і сыны». Галоўным клопам сямейнай фірмы быў продаж ячменю і алею. Юдэль Эльевіч памёр, калі сыну было ўсяго дванаццаць гадоў. Маці выхоўвала дзяцей адна. У сям'і, акрамя Саламона, — яшчэ два браты і чатыры сястры. Жылі Капельманы на Крукавым канале ў доме нумар 24.

Саламон закончыў гандлёвае вучылішча Пецярбургскага таварыства купцоў. Быў слухачом юрыдычнага факультэта Пецярбургскага ўніверсітэта. У 1902 годзе маладога чалавека арыштавалі за захоўванне нелегальнай літаратуры. У астразе хлопец правёў тры месяцы. Быў выпушчаны пад задатка ў 1000 рублёў. 31 снежня 1903 года Саламона Капельмана асудзілі да трох гадоў высылкі ва Усходнюю Сібір пад нагляд паліцыі. У гэты час эміграваў. Жыў у Германіі і Францыі. Наведваў лекцыі ва ўніверсітэце ў Сарбоне. Пасля амністыі ў кастрычніку 1905 года вярнуўся ў Санкт-Пецярбург.

Праз год ураджэнец Васілішкаў разам з Зіновіем Гржэбіным заснаваў выдавецтва «Шиповник». Саламон Капельман становіцца рэдактарам альманахаў, якія выпускаў «Шиповник». Выдавецтва таксама займалася «Севернымі зборнікамі», мастацкай літаратурай, сацыяльнай публіцыстыкай. Акрамя таго, Саламон супрацоўнічаў з часопісамі «Современный мир», «Журнал для всех». Вага ў тагачасным грамадстве ў выдавецтва была высокая.

У 1918 годзе выдавецтва спыніла сваё існаванне. Гэта было звязана і з тымі палітычнымі працамі, якія справакавалі Лютаўская і Кастрычніцкая рэвалюцыі, змена ўлады. А яшчэ і ад'езд з Расіі палечніка Саламона — Зіновія Ісаевіча Гржэбіна (1877—1929). Старэйшы на некалькі гадоў за свайго таварыша, Гржэбін быў вядомы як таленавіты карыкатурыст-графік. Першы яго праект — часопіс палітычнай сатыры «Жупел». За выпуск гэтага выдання Зіновія Ісаевіча асудзілі на год астрога. У заключэнні Гржэбін здолеў выпусціць часопіс пад іншай назвай — «Адская почта». Выданне неўзабаве было забаронена Цэнзурным камітэтам. Хаця і пабачыла свет усяго тры нумары ілюстраванага літаратурна-мастацкага часопіса (падрухтаваны да друку чацвёрты нумар канфіскавала паліцыя непасрэдна ў друкарні), выданне прынесла надзвычайную славу Гржэбіну. Па-першае, назву часопісу даў аднайменны штотомесячнік, які ў 1769 годзе выпускаў Хведар Эмін (1735—1770), рускі пісьменнік, перакладчык, журналіст. Легендарная асоба, аўтар трох тамоў «Расійскай гісторыі», знаўца некалькіх моў (чатырох ці нават дзевяці!)... Па-другое, з новых часопісам «Адская почта» супрацоўнічалі Канстанцін Бальмант, Леанід Андрэеў, Вячаслаў Івановіч, Аляксандр Купрын...

Выдавецтва «Шиповник» у хуткім часе пасля пачатку дзейнасці пераўтварылася ці не ў самае вядомае ў Расійскай імперыі. Было надрукавана 26 выпускаў аднайменнага альманаха мастацкай літаратуры. Выходзіла прыкметная «Гумарыстычная бібліятэка», выдаваліся дзіцячыя кнігі, публіцыстычныя творы і шмат што яшчэ. У «Гумарыстычнай бібліятэцы» выйшлі кнігі Аркадзя Аверчанкі, Сашы Чорнага, Джэрома К. Джэрома. Наўрад ці трэба тлумачыць, што гэта за асобы ў свеце прыгожых пісьменства. Зацікаўлены чытача і пакупніка займеў унікальны праект «Гісторыя жывапісу ўсіх часін і народаў» Аляксандра Бенуа. Кнігі гэтай аўтарскай серыі назавяды застануцца ў гісторыі кніжнай справы, у гісторыі сусветнай культуры. Адзел палітычнай літаратуры выдавецтва выпусціў работы італьянскага марксіста Антонія Лабрыёлы, а таксама — «Да крытыкі палітычнай эканоміі» Карла Маркса, работы Веры Фігнер, Георгія Пляханова, Мікалая Марозава, Анатоля Луначарскага.

Дарэчы, у «Шиповнике» працаваў яшчэ адзін наш зямляк — ураджэнец гродзенскай Індыры Давід Вейс (1878—1938), перакладчык на рускую мову твораў Герберта Уэлса: «Чалавек-невідзімка», «Машына часу», «Чырвоны Грыб», «Востраў доктара Маро» і іншых. У 1920-я гады Д. Вейс працаваў памочнікам галоўнага рэдактара Малой савецкай энцыклапедыі.

«Шиповник» збіраў, вобразна кажучы, пад сваім дахам літаратараў розных прыхільнасцей — сімвалістаў, рэалістаў, мадэрністаў. У аднайменных з назвай выдавецтва альманахах друкаваліся найлепшыя творы таго часу, а таксама пераклады, літаратурна-крытычныя артыкулы. Сярод аўтараў — Міхаіл Прышвін, Аляксандр Блок, Валеры Брусаў, Андрэй Белы, Юрый Вяроўскі, Ларыса Рэйснер, Восіп Дымаў і іншыя. З альманахамі супрацоўнічалі вядучыя кніжныя графікі пачатку ХХ стагоддзя: Іван Білібін, Мсціслаў Дабужынскі, Мікалай Рэрых, Аляксандр Бенуа, Леон Бакст...

С. Ю. Копельман, отец писателя

Працаваў у «Шиповнику» было няпроста. Капельман і Гржэбін, здаралася, знаходзіліся пад пагрозай арышту. На некаторы час заснавальнікі нават выязджалі за мяжу з падобнымі пашпартамі. З-за канфлікту з Капельманам у 1910 годзе ад супрацоўніцтва з «Шиповником» адмовіўся Аляксандр Блок. А, між тым, у 1910 годзе Блока шырока ведаў расійскі чытач. Ужо былі надрукаваны яго «Стихи о Прекрасной Даме», «Город» (а ў гэтым цыкле і славуця «Незнакомка»), «Снежная маска», п'еса «Балаганчик»... У 1912 годзе аўтараў актыўна перахоплівала выдавецтва «Сирин». З Капельманам пасварыліся і пакінулі «Шиповник» Фёдар Салагуб і Аляксей Рэмизаў. Ды і самі Капельман і Гржэбін паступова ўвайшлі ў стадыю канфлікту, які ў 1914 годзе дасягнуў апошняга. Гржэбін пакінуў выдавецтва, а Капельман прызваў на вайсковую службу... У час Першай сусветнай вайны выдавецтвам фактычна кіравала Вера Беклемішава — жонка Саламона Капельмана. Вера Яўгенаўна — драматург, празаік, перакладчыца, мемуарыстка. Яе п'яру належаць раманы «Мяжа», п'есы «Прынц і жабрак (па Марку Твену)», «Вялікі пярэдадзень», «Дні выпрабаванняў», успаміны пра Максіма Горкага, Аляксандра Блока. Многія творы, праўда, так і засталіся ў рукапісах. Вера Беклемішава і Саламон Капельман разышліся ў 1917 годзе.

...З 1917 года Капельман жыў у Маскве. Працаваў ва Усерасійскім таварыстве кнігавыдаўцоў. З 1 лістапада 1922 года да канца 1920-х гг. — намеснік загадчыка, загадчык Навукова-выдавецкага бюро Савета нафтавай прамысловасці (з 1927 года — Нафтавае выдавецтва Усесаюзнага савета народнай гаспадаркі), якое выдавала часопіс «Нефтяное хозяйство», спецыяльную тэхнічную літаратуру нафтавай праблематыкі.

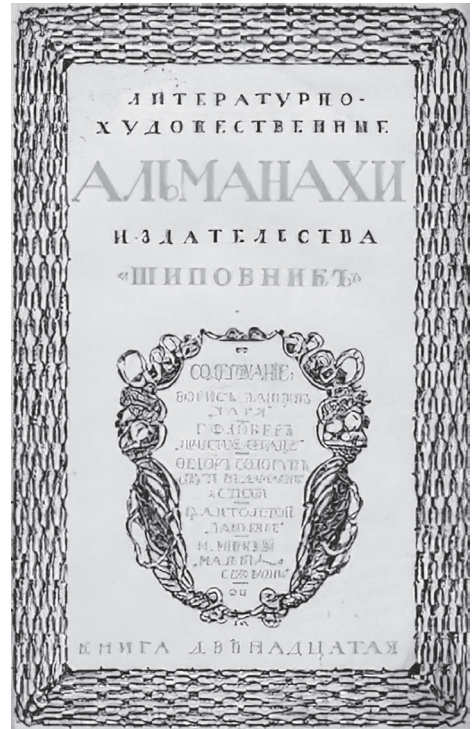
Наш зямляк з Васілішак пайшоў з жыцця ў савецкай сталіцы 21 ліпеня 1944 года. Пахаваны на Новадзявочых могілках.

...Яшчэ адзін цікавы факт з лёсу васілішкаўскага кнігавыдаўца. Калі Капельман і Беклемішава разышліся, з Верай Яўгенаўнай застаўся сын Юрый, якому не было і дзесяці гадоў. У будучыні — пісьменнік, аўтар добра вядомай і зараз аповесці «Танкер "Дэрбент"» Юрый Саламонавіч Крымаў (1908—1941). Спярша ён пра жываў разам з маці ў Мсцёры Уладзімірскай воласці. Вучыўся ў Патыліхінскай вопытнай школе-інтэрнаце. Захапіўся фізікай і матэматыкай. Школьнікам плаваў на караблі юнгам. Працаваў матарыстам у рыбацкай арцелі. У школе пазнаёміўся з Аляксеем Ісаевым, будучым інжынерам-канструктарам ракетных рухавікоў. Кожнае лета разам з сям'ёй Ісаевых праводзіў у піянерскім лагэры «Артэк» у Крыме. Таму, калі пачаў пісаць мастацкія творы, узяў пісьменніцкі псеўданім Крымаў. Закончыў фізіка-матэматычны факультэт Маскоўскага ўніверсітэта. Працоўную дзейнасць пачаў электратэхнікам, пасля — прарабам на будаўніцтве радыёстанцыі. У 1934 годзе быў залічаны на пасаду інжынера на будаўніцтве караблёў на Каспіі. Там пазнаёміўся з асабілівасцямі работы марскога транспарту, партоў, нафтавых промыслаў. Пасля загадаў цэхам зборкі на заводзе імя Красіна ў Маскве. У 1935 годзе ўладкаваўся ў Маскоўскі нафтавы інстытут. Даследаваў праблемы дэгідрацыі нафты. Стаў сааўтарам вынаходніцтва дэгідрацыйнай устаноўкі. Друкаваўся ў спецыялізаваным часопісе нафтавікоў. Магчыма, гэтаму спрыяў і бацька, які працаваў у Нафтавым выдавецтве УСНГ.

У 1935 годзе малады чалавек напісаў аповесць «Подзвіг», прысвечаную спартсмену-аўтамабілісту, які загінуў. Адправіў твор у часопіс «Красная новь». У публікацыі адмовілі. Крымаў збіраў матэрыял пра стаханаўскі рух на караблі на Каспіі. І ў 1936 годзе ў розныя часопісы выслаў новую аповесць — «Танкер "Дэрбент"». Адмаўляюць «Октябрь», «Молодая гвардия», «Новый мир». А вось «Красная новь», дзякуючы таму, што твор уважліва прачытаў Юрый Лібядзінскі, друкуе аповесць. У 1938 годзе Крымава прымаюць у Саюз пісьменнікаў СССР. У 1939-м маладога літаратара адзначылі ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга. Аповесць пераклалі на англійскую, нямецкую і французскую мовы. Твор быў экранізаваны, аповесць вытрымала каля 20 выданняў, перакладзена на розныя мовы народаў свету. Юрый Крымаў задумаў цыкл аповесцей пад агульнай назвай «Людзі сацыялістычнай індустрыі». Усё ўкладвалася ў сістэму тагачаснага сацыялістычнага рэалізму, які дыктаваў сваю мастацкую палітыку ў літаратуры. Аповесць «Інжынер» пабачыла свет перад самай вайною у 1941 годзе. У цэнтры твора — перараджэнне звычайнага чалавека ў бюракрата, які патанеў у кар'ерызме і іншых заганнах. Пісьменнік працуе над новай аповесцю — «Сяброўка», друкуе нарысы ў газеце «Правда».

У першыя дні Вялікай Айчыннай вайны разам з сябрамі-пісьменнікамі Аляксандрам Безыменскім, Джэкам Алтаўзенам і іншымі адпраўляецца добраахвотнікам на фронт. Юрыя Крымава прызначаюць супрацоўнікам газеты 26-й арміі «Советский патриот» — на Паўднёва-Заходнім фронце. Ваенны журналіст піша і для цэнтральнага друку, у прыватнасці для газеты «Правда». У сярэдзіне верасня 1941-га Крымаў патрапіў у акружэнне. І загінуў у ноч на 20 верасня...

А пачатак, вытокі, прашчурны — усё гэта Васілішкі, Шчучынскі край, беларуская Гродзеншчына...

Ёсць паэты, якія жывуць і будуць жыць, пакуль іх вершы чытае і перачытвае хаця б адзін чытач. Я рады і шчаслівы тым, што знаходжуся ў шэрагу такіх чытачоў, што на самым пачатку творчага шляху лёс мяне звёў менавіта з Аляксеем Васільевічам Пысіным.

Сустрэча першая

Мая першая сустрэча з Аляксеем Васільевічам адбылася напрыканцы восені 1976 года.

Да гэтага часу я, выпускнік аграрна-мэдычнага факультэта Горацкай сельска-

Пасля такой ацэнкі майго «вершаскладання» я вырашыў: пісаць не буду.

Ды толькі лёс распарадзіўся па-іншаму. За паўгода працы на новай пасадзе я так і не змог прывычыцца да жыцця вялікага горада, балюча адчуваў недахоп вопыту, неабходнага для працы ў такой высокай упраўленчай структуры. Таму, негледзячы на тое, што нам з жонкай абяцалі выдзеліць кватэру, я падаў заяву на звальненне і быў накіраваны ў калгас імя Энгельса Бялыніцкага раёна на пасадку галоўнага агранома гаспадаркі. І там мяне, як гавораць, «праврала».

Напісаў цыкл вершаў на вясковую тэматыку і даслаў яго ў «Магілёўскую праўду». З лёгкай рукі Мікалая Іванавіча

Першага і Другога Прыбалтыйскіх. Давялося яму і родную Беларусь вызваляць...

Бяснежны пачатак зімы 1943—1944 гг. Фронт на працяглы час прыпыніўся на рэчцы Проня пад Горкамі, Чавусамі, Прапойскам... На левабярэжжы Проні, пад Горкамі, побач з польскай дэвізіяй, салдаты якой прыйшлі сюды «пад сцягам Касцюшкі», заняла свае пазіцыі і 9-я Гвардзейская дывізія Чырвонай арміі, у якой служыў малады паэт Пысін. (Дарэчы, на вайне будучы паэт вершаў не пісаў. На маё пытанне «чаму?», каратка адказаў: «Не мог, патрэбна было выжыць...» <...> Камандзір роты ўзяў у салдата Пысіна шынель, надзеў на сябе,

Сустрэча апошняя

Мая апошняя сустрэча з Пысіным адбылася ў ліпені 1980 года ў рэдакцыі Бялыніцкай раённай газеты. Аляксей Васільевіч прыехаў у Бялынічы з нагоды прысваення нашаму літаратурнаму аб'яднанню «Натхненне» звання Ленінскага камсамола Магілёўскай вобласці.

Сказаць шчыра, папярэдне паэт хайдайнічаў перад абкомам камсамола аб вылучэнні на прэмію Змітрака Марозава. Але там прынялі іншае рашэнне. Напэўна, з-за таго, што тагачасныя першы сакратар абкама камсамола Мікалай Грынёў на працягу трох гадоў пры любой нагодзе (на бюро абкама,

Чатыры сустрэчы з Аляксеем Пысіным

гаспадарчай акадэміі, прайшоў паўтарагадовую «абкатку» ў якасці агранома па насенняводстве ў калгасе «Рэвалюцыя» на Быхаўшчыне. Там жа пачаў пісаць і дасылаць нататкі пра вясковых працаўнікоў у раённую газету «Маяк Прыдняпроўя». Пры раёнцы дзейнічала літаратурнае аб'яднанне, якое ўзначальваў карэспандэнт газеты, тады малады пачынаючы паэт, а сёння вядомы пісьменнік Мікола Леўчанка.

Менавіта ад яго я даведаўся, хто такі Аляксей Пысін у нацыянальнай літаратуры, пачуў шмат цёплых працэсных слоў пра тое, як паэт клапаціцца аб творчасці маладзёжы: Святланы Бусуматравай, Міколы Мінчанкі, Апанаса Палітыкі, Міхася Губернатарова і самога Міколы. Я таксама меў з тузін вершаў, напісаных на рускай мове. Відаць, таму Мікола запрасіў мяне на сустрэчу мясцовых паэтаў з Аляксеем Васільевічам, якая адбылася ў рэдакцыі раённай газеты.

На працягу дзвюх гадзін знакаміты паэт з непадробнай шчырасцю і цеплынёй, як роўны з роўнымі, слухаў вершы Міколы Рыхлова, Анатоля Цішкіна, Віктара Сокава, Уладзіміра Кныша, Сяргея Украінкі, а таксама мае. Рабіў кароткія заўвагі, кожнаму з нас раіў, на чым засяродзіцца ў далейшай рабоце над вершамі. Мне ж сказаў: «Ты хлопец здольны. Паспрабуй пісаць на роднай мове».

Сустрэча другая

Другая сустрэча з Аляксеем Пысіным адбылася ў сакавіку 1977 года ў рэдакцыі абласной газеты «Магілёўская праўда».

Тады я працаваў старшым аграномам Упраўлення сельскай гаспадаркі Магілёўскага аблвыканкама.

Страціўшы жывую сувязь з вясковымі працаўнікамі, я ўжо не мог пісаць нататкі і нарысы, а цалкам пераклучыўся на вершы. З лёгкай рукі супрацоўніцы рэдакцыі магілёўскай раённай газеты Лідзіі Перасыпкінай падборкі маіх вершаў друкаваліся на літаратурных старонках раёнкі.

Перасыпкіна параіла мне паказаць вершы Аляксею Пысіну. Сама пазваніла яму, дамовілася пра дзень і час маёй сустрэчы з паэтам.

Была сярэдзіна сакавіка 1977 года. Апрадуны ў сціплае, даволі панашанае паліто, Аляксей Васільевіч чакаў мяне ў доўгім, халаднаватым калідоры рэдакцыі абласной газеты.

Коротка павітаўшыся, Пысін пачаў засяроджана чытаць вершы, напісаныя мной ад рукі, ў даволі аб'ёмным агульным шшытку. Дзе-нідзе ставіў пыталнікі і плюсікі. Часам адрываўся ад чытання, на імгненне засяроджваўся на нечым сваім, нібыта штосьці ўспамінаў, і пачынаў чытаць зноў. У рэшце рэшт, агораўшы добрую палову шшытка, ён, уздыхнушы, вымавіў: «У цябе тут ёсць верш, які пераклікаецца з вядомым: «А значыць, нам нужна адна перамога, адна на всех — мы за ценой не постоим». Аляксей Васільевіч спакмурнеў і з горыччу ў голасе дадаў: «Калі б яны толькі ведалі цану аднаго бясцэннага чалавечага жыцця...»

І жорсткі прысуд — як адрэзаў: «Цьмяна. Абмежавана. Працуй!»

А. Пысін з удзельнікамі літаратурнага аб'яднання «Натхненне» (Бялынічы). Злева направа: З. Марозаў, В. Хаўратовіч, В. Дзэравяшка, А. Мельнікаў.

Падабеда, рэдактара раённай газеты «Зара камунізму», была надукавана мая першая паэма, прысвечаная найлепшаму камбайнеру нашага калгаса Івану Данілавічу Галаеву.

А колькі ж у мяне было радасці, калі я ўбачыў амаль усе дасланыя вершы на літаратурнай старонцы «Прыдняпроўе» ў абласной газеце!..

Забягаю ў рэдакцыю раёнкі з новымі вершамі. А Мікалай Іванавіч гаворыць: «Толькі што званіў Пысін. Сказаў: «У вас працуе малады таленавіты паэт, трэба яго падтрымаць»».

Сустрэча трэцяя

Трэцяя сустрэча з Аляксеем Васільевічам Пысіным адбылася ў канцы верасня 1978 года. У калгасе капалі бульбу. Прыляцеўшы на матацыкле з поля, нават не зняўшы з ног кірзачы, я прыбег у калгасны клуб. На сцэне за доўгім сталом сядзелі рэдактар бялыніцкай раённай газеты Мікалай Іванавіч Падабед (зараз вядомы прэзідэнт і гумарыст, заслужаны работнік культуры Рэспублікі Беларусь), Віктар Хаўратовіч — паэт, кіраўнік літаратурнага аб'яднання «Натхненне» пры раённай газеце, Аляксей Васільевіч Пысін і Міхаіл Хонінаў — даўні сябра паэта, народны паэт Калмыкіі.

Сакратар парткама каратка прадставіў гасцей калгаснікам і запрасіў мяне на сцэну пачытаць вершы. Я вельмі хваляваўся. Прачытаў па памяці некалькі твораў, сярод якіх быў верш «Проня». Пазней яго ўключылі ў мой першы пазнавальны зборнік «Пад небам бусліным».

Пасля майго выступлення перад пажарнай аўдыторыяй і аўтарытэтнымі гасцямі ўжо дома жонка запытала: «Калі ты чытаў свае вершыкі, Пысін увесь час выціраў насоўкай вочы. Не магу зразумець, што яго так усхвалявала?»

Адказ на гэтае пытанне я знайшоў праз тры дзесяцігоддзі ў кнізе «Народны душою» Віктара Арцём'ева, сябра і бібліяграфіа Аляксея Васільевіча Пысіна..

«Гвардыі радавы Пысін быў удзельнікам чатырох франтоў Вялікай Айчыннай вайны: Калінінскага, Ленінградскага,

а яму даў новенькі, белы-белы кажух. На прамерзлым, чорна-шэрым лузе — добрая мішэнь для нямецкіх снайпераў. Віктар Ракаў, верны сябар А. В. Пысіна, пазней прысвяціў яму верш «Камсаставаўскія кажухі гвардыі радавога Аляксея Пысіна».

Залячыўшы раны ў армейскім шпіталі, Пысін вярнуўся ў сваю роту і летам 1944 года прыняў удзел у прарыве фронту на Проні і вызваленні вёсак Горацкага раёна ад фашысцкіх акупантаў».

Паэтам Аляксей Пысін стаў значна пазней, у мірны час, калі перажытыя жахлівыя працы вайны ўваскрэслі ў яго чуйнай збалелай душы ў іншым асабістым і агульначалавечым, я б сказаў, планетарным вызначэнні. Сведчаннем таму — радкі Паэта: «Мне пажары, пажары ўсё сняцца, я баюся аслепнуць ад іх».

Дарэчы, у тым жа 1958 годзе, толькі праз 13 гадоў пасля вайны, выйшаў у свет першы зборнік вершаў Аляксея Пысіна «Сонечная паводка».

І яшчэ адзін эпізод-сведчанне, як паэт-франтавік ставіўся да ўсяго жывога. Яго мне нагадаў пісьменнік-магіляўчанин Аркадзь Лявонавіч Кандрусевіч:

«Некалькі гадоў Аляксей Пысін узначальваў абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Адачасова ў «Магілёўскай праўдзе» ён вёў літаратурную старонку «Прыдняпроўе».

Няведама адкуль і якім чынам сярод завейнай зімы ў рэдакцыйным пакоі, дзе, акрамя Пысіна, таксама працаваў сталы, вядомы на Магілёўшчыне журналіст, з'явілася яшчэ адна жывая душа — маленькі, рухавы камарык. Прыходзячы на працу, Пысін з дзіцячым замілаваннем слухаў вясёлае зумканне камарыка. Здавалася, вёў маўклівы дыялог са сваім крылатым сябрам. Але аднойчы, прыйшоўшы раніцай на працу, ён не застаў камарыка. Пра яго адсутнасць сведчыла невялікая брудна-шэрая плямка на шыбіне акна, зашклёнымі начным прымаразкам. Гэтае «забойства» Аляксей Васільевіч не змог дараваць свайму суседу па кабінце і перастаў з ім размаўляць».

на семінарах і розных іншых камсамольскіх тусоўках), як той індук, заўсёды далдоніў адно і тое ж: «Дзіма, кідай пісаць вершы». Не ведаю, як склаўся далейшы лёс камсамольскага функцыянера, ды толькі пісаць я не кінуў. І мне сёння не сорамна за абраны шлях.

Тады ж, у тым незабытым ліпені 1980 года, мы, сябры літаратурнага аб'яднання «Натхненне», з хваляваннем чакалі прыезду Пысіна. У рэдакцыю ён прыйшоў разам з М. Падабедам.

Неяк раней у прыватнай размове Мікалай Іванавіч раскажаў мне цікавы эпізод свайго першага знаёмства з паэтам.

Аляксей Пысін, ужо тады вядомы паэт, па заданні абкама партыі быў накіраваны ў Чэрыкаўскі раён з мэтай правяркі стану ўстаноў культуры. М. Падабед ў той час працаваў рэдактарам раённай газеты.

Напрыканцы рабочага дня Мікалай Іванавіч запрасіў Пысіна павячэраць у мясцовай сталойцы. Прынеслі ўсё неабходнае, каб добра падсілкавацца, паставілі на стол пляшку. Нечакана да рэдактара падбегла ўсхваляваная афіцыянтка: «Мікалай Іванавіч, у бальніцу вашу жонку забралі!».

Запісаў са слоў Падабеда: «У маёй жонкі пачаліся перадродавыя сутаргі. Каля бальнічнай палаты я праседзеў каля дзвюх гадзін. Калі парадзісе зрабілася лягчэй, я паспяшаўся ў сталойку. Зайшоў у залу. Бачу, Аляксей Васільевіч сядзіць, як сядзеў. Ні ежа, ні пітво не чапаныя. Было ўжо даволі позна, і я прапанаваў Пысіну не ісці ў гасцініцу, а пераначаваць у мяне. Сярод ночы пазванілі з бальніцы: «Мікалай Іванавіч, у вас нарадзілася дачка...»

З тае пары пры сустрэчы са мной Пысін заўсёды задае першае пытанне: «Ну як маецца мая хрэсніца?»

У той незабыты ліпенскі дзень мы заседзелі ў рэдакцыі дапазна. Чыталі знакамітаму паэту новыя вершы, успаміналі падобныя «падабедаўскія» эпізоды са свайго жыцця. Пысін гаварыў мала, больш слухаў, раз-пораз дзіцячы ўсміхаўся. На развітанне падпісаў мне свой двухтомнік выбраных твораў: «Змітраку Марозаву, — мае самыя шчырыя змяны пажадання: моцнага здароўя, добра, шчасця, поспехаў». Гэтыя словы Паэта для мяне сталі бласлаўленнем на ўсё астатняе жыццё.

Аляксею Пысіну

... Узараны нябёсы густыя,
Толькі памяць усё аб зямным.
А. Пысін

Я не апошні і не першы,
У кожнага свой век і час...
Чытаю з болам Вашы вершы —
І бачу Вас, і чую Вас —
Ваенных будняў сувязнога
З удзячнай памяццю людскою,
Па Вашых песнях і дарогах
Звяраю крок і голас свой.
Нябёсы Вашыя ўзараны,
А я пад чыстымі бягу.
Усё, што Вамі пажадана,
Да скону ў сэрцы зберагу.

Змітрок МАРОЗАЎ

У марах пра сёння

Да 19 сакавіка ў галерэі «Палац мастацтва» працуе рэспубліканская выстаўка «Леанід Шчамялёў. Прысвячэнне...». Між тым афіша і назва праекта могуць збыць: толькі за гэты год адкрылася некалькі выставак, прысвечаных творчасці народнага мастака: напрыклад, да 2 красавіка можна ўбачыць экспазіцыю ў Нацыянальным мастацкім музеі. Куды больш для мінскага глядача? Насамрэч, у Палацы мастацтва прадстаўлена толькі некалькі работ майстра. Астатняе — карціны жывапісцаў, для якіх мастацкі метада Леаніда Шчамялёва не чужы. Засяродзім увагу на некаторых характарыстыках асобы мастака і прадставім некалькі найбольш яркіх работ «Прысвячэння».

Андрэй Кальга «Мір», 2020 г.

Узнёсласць. «Яго талент вызначальны сваёй жыццядзейнай сілай: мастак быў здольны перадаць сваё ўсхваляванае адчуванне прыгажосці ад кожнага схопленнага імгнення, ад сустрэчы з чалавекам, ад беларускіх даляглядаў дзівосна светлымі і яркімі фарбамі», — кажуць стваральнікі экспазіцыі пра Леаніда Шчамялёва. Між тым на выстаўцы «Прысвячэнне» было даволі складана адшукаць твор, блізкі да той узнёсласці, якую зацвярджаў у сваёй творчасці народны мастак. Калі і сустракаліся падобныя матывы, то зусім не радала рэалізацыя... Адметна, што ўзнёсласці думак і пачуццяў знайшлося месца ў невялічкім творы, ледзь не эцюдзе «Адвячорак» (2021) Інгі Карашкевіч. Гэта прасты нацюрморт-пейзаж са сланечнікамі, якія, трэба заўважыць, удаюцца не кожнаму — з іх жывым цяплом і радасным святлом нялёгка саўладаць. Аднак калі ў кампазіцыі захавана гармонія, знойдзены кантраст, адшуканы свой рытм — яна прываблівае.

Жыццялюбства. Тут без доўгіх тлумачэнняў. Адчуванне прыгажосці зямлі і чалавека, імкненне спазнаць свет, задумацца аб яго сутнасці і сваім прызначэнні — усё гэта складнікі карцін Леаніда Шчамялёва. Ён лічыў: мастацтва павінна неслі чалавеку жаданне жыць. І куды тут без суб'ектыўнасці? Аднаго можа натхніць сціплы нацюрморт, а іншы засмуціцца ад знаёмства з выразнай і насычанай яркімі вобразамі тэматычнай карцінай... Вось і прыклад

Аляксандр Даманаў «Вячэра» (з серыі «Малыя галандцы»), 2022 г.

з выстаўкі «Прысвячэнне»: у экспазіцыі шмат прэстных нацюрмортаў, светлых, не перагружаных нічым абстрактных, галерэя яркіх партрэтаў... А прывабіў сціплы на колеры пейзаж Андрэя Кальгі «Мір» (2020). Дзіва, як з дапамогай нешматлікіх мастацкіх сродкаў можна перадаць такую любоў да жыцця і свайго краю.

Летуценнасць. У Леаніда Шчамялёва часта пыталі: чаму на працягу столькіх гадоў ён малюе коней? Было шмат здагадак, але праўда аказалася іншай: конь — сімвал міру, прыгажосці, грацыі — для мастака быў яшчэ і сімвалам мары... Пошук сімвала, вечнага і блзкага душы, уласцівы і Зоі Літвінавай, якая, здаецца, да сёння вандруе па свеце фантазій і па крупінках збірае свае шматслойныя кампазіцыі — знайскі ў змесце зразумелае і асэнсаваць сказанае кожны павінен самастойна. Яркая дэталёвая твораў Зоі Літвінавай — золата, якое лічыцца знакам боскай сілы, мудрасці і высакароднасці... Аднак нават гэтыя сур'ёзныя катэгорыі не перашкаджаюць лічыць мастацку летуценніцай. Вобразы і нават колеры, якія выкарыстоўвае Зоя Літвінава, адлюстроўваюць імкненне да невядомага, прагу свабоды і лёгкасці, пошук асаблівай прасторы. Як галоўны доказ — птушкі, якія часта сустракаюцца на яе палотнах (на выстаўцы гэта «Інспірацыя» 2022 года і «Залаты танец» 1989-га з цыкла з красамоўнай назвай «Людзі і птушкі»).

Рэалізм. Так ці інакш, Леанід Шчамялёў адлюстроўваў рэальнае жыццё, але, як любі мастак, рабіў гэта па-свойму. Ды тая ж Зоя Літвінава сцвярджае, што яна рэаліст... Аднак адзін з першых сучасных беларускіх мастакоў, хто ўспамінаецца ў кантэксце гэтага кірунку, — Аляксандр Даманаў, чыё палатно «Вячэра» (2022) прадстаўлена ў экспазіцыі. Твор уваходзіць у серыю

Золя Літвінава «Інспірацыя», 2022 г.

«Малыя галандцы», і яе назва цалкам тлумачыць тое, аб чым разважае мастак і што знаходзіцца сёння ў центры яго ўвагі. Дзякуючы ўласнаму майстэрству жывапісец прыўносіць у традыцыі еўрапейскага мастацтва новыя матывы, даволі містычныя і нават змрочныя. Аднак і яны не перашкаджаюць любавання дасканалымі, нават гіперрэалістычнымі выявамі, у якіх адлюстравана любоў да навакольнага свету.

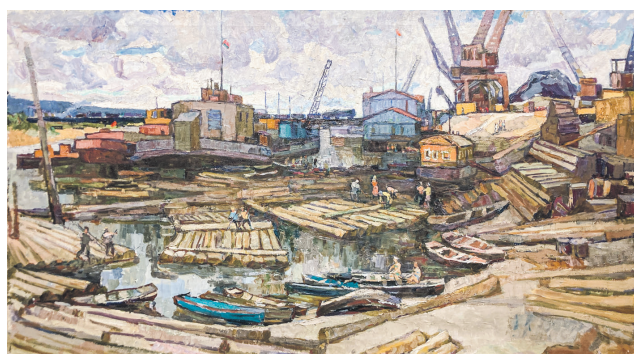
Надзея. Убачыць свет лепшым, чым ён ёсць, — задача, на думку, Леаніда Шчамялёва, вартая мастака, але, вядома, надзвычай складаная. Аптымізм, важны для майстра, здольны перахапіць не кожны творца, прытым гэта не асабліва сучаснасці. Аднак надзеі работы беларускіх жывапісцаў не пазбаўлены: яна гучыць у многіх творах — недзе ціха, недзе гучна, а месцамі нават заглушае ўсё астатняе, што не ідзе на карысць. Хапае ідэалізацыі — а можа, у гэтым ёсць спроба паказаць свет іншым, чым мы яго лічым? Прынамсі, у жывапісца Віктара Нямцова атрымалася няблага: пейзаж «Цэнтр сусвету» (2021) увабраў у сябе некаторыя рысы сентыменталізму і даў падставу для разважанняў аб магчымасці паўнаважнага звароту сённяшніх жывапісцаў да гэтага кірунку.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Нябачныя злучальныя ніткі

Галерэя «Арт-Беларусь» не так часта радуе аматара мастацтва новымі выставачнымі праектамі. З іншага боку, экспазіцыі тут трымаюцца доўга і паспяваюць сабраць шмат глядачоў, а значыць, і воддукаў. Новая выстаўка «Погляд у далягляд» адкрылася ў апошні зімні дзень, а працаваць будзе аж да 30 красавіка. Куратарам, як заўсёды, выступае Аляксандр Зінкевіч.

«Погляд у далягляд» — гэта прысвячэнне жанру пейзажа. Ідэя праекта бясспройгрышная: спасабаў арганізацыі экспазіцыі даволі шмат, тэматыка работ разнастайная і дазваляе прадэманстраваць розныя плыні і кірункі, стылі і тэхнікі жывапісу, а выбар твораў сягае ў бясконцасць. Пейзаж — велізарны пласт айчыннага мастацтва, да якога сёння ставяцца з прадуратасцю (і часам справядліва). Так, гэта вечная крыніца натхнення краявідамі. Так, праз пейзаж была і застаецца магчымасць паказаць розныя гістарычныя эпохі. Так, жанр здольны выяўляць душэўны стан творцы. Так, гэта выдатнае і, дарэчы, найбольш зразумелае назіральніку поле для эксперыментаў. Але ці дастаткова гэтага ў наш час? Ці мае пейзаж патрэбу ва ўважлівым яго вывучэнні? У неабходнасці падобнага праекта пераконваюць арганізатары выстаўкі: «Гэта праўда, што прырода роднай зямлі блізкая і свядомасці чалавека, і яго падсвядомасці. Менавіта гэтай блізкасцю і нябачнымі злучальнымі ніткамі і тлумачыцца тое, што пейзаж у мастацтве так лёгка счытваецца глядачом. Аўтарская стылістыка дадае пейзажу творчай індывідуальнасці, але шчырыя адносіны мастака да таго месца, якое ён увасобіў на сваім палатне, перадаецца глядачу

Сяргей Каткоў «Прыстань на рачу», 1964 г.

Іван Карасёў «На балоце», 1971 г.

і абуджае ў яго душы яркія пачуцці і ўражанні. У гэтым і хаваецца парадокс глыбокай прастаты пейзажа».

У экспазіцыі прадстаўлены работы з карпаратыўнай калекцыі «Белгазпрамбанка», фондаў Беларускага саюза мастакоў і прыватных збораў. Амаль паўтара стагоддзя беларускага мастацтва — у невяліччай выставачнай прасторы галерэі «Арт-Беларусь». Сярод аўтараў — Фердынанд Рушчыц, Станіслаў Жукоўскі, Віталь Цвірка, Павел Масленікаў, Натан Воранаў, Альгерд Малішэўскі, Барыс Аракчэеў, Леанід Дударэнка, Вячаслаў Кубараў, Антон Бархаткоў, Уладзімір Мудрогін... Нагуральна, прадстаўлены работы ўраджэнцаў Беларусі, якія стваралі за мяжой: Марка Шагала, Хаіма Сучіна, Гіяцынта Альхімовіча і іншых.

Калекцыі «Белгазпрамбанка» і БСМ, бясспрэчна, вартыя ўвагі, аднак найбольшую цікавасць выклікаюць творы з прыватных сховішчаў — з-за адчування эксклюзіўнасці. Нячаста ў экспазіцыях апошняга часу ёсць кампазіцыі Леаніда Дударэнкі. Рэдка ўдаецца ўбачыць і карціны Раісы Кудрэвіч. Ганаровы госьць любой выстаўкі — Пінхус Крэмень. І сапраўды сюрпрыз — дэманстрацыя палатна Галіны Азгур... Адкрыццём для многіх могуць стаць карціны меней знакамітых аўтараў: Фёдара Ясноўскага, Рыгора Баброўскага, Івана Карасёва, Антона Каржанеўскага і іншых. На фоне палотнаў масцітых жывапісцаў іх творы маюць перспектыву згубіцца — і справа не ва ўзроўні майстэрства. Проста моця праходзяць міма незнаёмых прозвішчаў ці амаль не засяроджваюць увагу на некаторых палотнах, а шкада. Ёсць чым любавання і папоўніць запас ведаў.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Святкаваць гэты дзень

Беларускаму саюзу кампазітараў сёлета спаўняецца 90 гадоў. Ён быў створаны ў 1933 годзе: але тады гэта была аўтаномная секцыя пры Саюзе пісьменнікаў. Праз год адбылася I Усебеларуская канферэнцыя кампазітараў, падчас якой вырашылі перайменаваць кампазітарскую секцыю пры пісьменніцкай арганізацыі ў аргкамітэт Саюза кампазітараў Беларусі (з 1938 года — Саюз савецкіх кампазітараў Беларусі). Да 1992 года грамадская арганізацыя ўваходзіла ў склад Саюза кампазітараў СССР. I толькі ў 1999-м аб'яднанне стала Беларускім саюзам кампазітараў, тым, якім мы сёння яго ведаем.

Мелодыі надзеі

Беларуская канфедэрацыя творчых саюзаў уключае больш за дзясятка аб'яднанняў, створаных у розныя часы і з рознымі мэтамі. У кожнага з іх свой лёс, як і ў Беларускага саюза кампазітараў, дзе сёння адбываюцца важныя падзеі.

Першым старшынёй аб'яднання быў Ісаак Любан, затым яго ўзначальвалі Анатоль Багатыроў, Мікалай Аладаў, Яўген Цікоцкі, Рыгор Шырма, Ігар Лучанок... А ў 2019 годзе ўпершыню ў гісторыі кіраўніком Беларускага саюза кампазітараў стала жанчына — кампазітар, грамадскі дзеяч, педагог Алена Атрашкевіч. Яна лаўрэат тэлевізійных конкурсаў нацыянальнай музычнай прэміі «Ліра» ў намінацыі «Найлепшы кампазітар года». За плённую творчую дзейнасць удастоена Ганаровага знака Міністэрства

Уладзімір Пракапцоў і Алена Атрашкевіч.

культуры Беларусі, звання «Чалавек года Міншчыны», медаля Францыска Скарыны... Яе вучні неаднаразова станавіліся фіналістамі міжнародных конкурсаў і фестывалюў.

Да юбілею Беларускага саюза кампазітараў быў прымеркаваны чарговы, XVIII з'езд, які адбыўся 2 сакавіка. Падчас афіцыйнай сустрэчы, на якой традыцыйна ўздываліся важныя пытанні і гучалі шматлікія прапановы, Алена Атрашкевіч безальтэрнатыўна была перавыбрана старшынёй Саюза кампазітараў. Алена Віктараўна сказала: «Сёлета праца з'езда цягнулася 4 гадзіны: строілі планы, абмяркоўвалі перспектывы... Я рада, што побач сябры і паплечнікі! Хочацца падзякаваць калегам за цудоўную працу».

Сёння структура саюза — некалькі секцый: эстрадна-песенная (кіраўнік Алена Атрашкевіч), дзіцяча-юнацкая (кіраўнік Аліна Безенсон), музыказнаўчая (кіраўнік Наталля Ганул), міжнародных сувязей (кіраўнік Дзмітрый Лыбін), музычных праектаў (кіраўнік Канстанцін Яськоў) і інфармацыйная (кіраўнік Віктар Кісцень). Такім чынам, суполка аб'ядноўвае прафесійных кампазітараў і музыказнаўцаў, займаецца папулярызаваннем беларускай акадэмічнай музыкі, выступае культурна-інфармацыйным цэнтрам па развіцці айчызнага музычнага мастацтва, прэзентуе яго за межамі краіны. Аб выніках працы лепей за ўсё сведчаць святочныя канцэрты, якія адбыліся 2 і 3 сакавіка ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Прэм'еры, яркія выступленні і шэраг цікавостак — гэтым імпрэзы запамняцца тым, хто раздзяліў радасць свята з Саюзам кампазітараў. Сярод такіх — старшыня Беларускай канфедэрацыі творчых саюзаў, генеральны

дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея Уладзімір Пракапцоў.

Юбілейная праграма склалася з двух канцэртаў: сімфанічнай і харавой музыкі. Два канцэрты — традыцыя ў дні з'езда Беларускага саюза кампазітараў. Аднак сёлета праграма пабудавана па прынцыпе прэм'ер (мінулыя гады гучала класіка знакамітых беларускіх кампазітараў, якія пайшлі з жыцця). Каб паўдзельнічаць у святочнай падзеі, кампазітары падавалі заяўкі, што разглядаліся праўленнем Саюза кампазітараў і творчымі калектывамі.

Між тым 90-годдзе Беларускага саюза кампазітараў будзе адзначацца на працягу ўсяго года. Аб'яцваюць цэлы шэраг святочных імпрэз.

Што прынесла вясна...

У праграме першага канцэрта — «Музыка Беларусі» — прэм'еры твораў для сімфанічнага аркестра айчынных кампазітараў розных пакаленняў. Фарма не проста займальны — у адзін вечар ацаніць тое, чым на працягу дзесяцігоддзяў займаліся сучасныя кампазітары, дарагога вартасць. Своеасаблівы дайджэст цікавы не толькі самім стваральнікам, не толькі слухачам, але і выканаўцам — усё ж гэта пэўны эксперымент і, бясспрэчна, рызыка. Аднак што толькі не пад сілу Дзяржаўнаму акадэмічнаму сімфанічнаму аркестру Беларусі? Дырыжыравалі яго музычны кіраўнік Аляксандр Анісімаў, а таксама Валерыя Рыбінская і Юрый Караваяў.

Адкрыла канцэрт музыка Вячаслава Кузняцова — прагучала сюіта «Знак Белабога». Першае выкананне было прысвечана светлай памяці Аляксея Дударова. Твор гарманічны, велічны, чароўны... Гучала 2 сакавіка і музыка такіх сучасных кампазітараў, як Уладзімір Браілоўскі (дзве часткі з сімфоніі № 1), Сяргей Бельцоў (сюіта з балета «Клеопатра»), Андрэй Цалко (кампазіцыя «No time to explain!»), Віктар Кісцень (твор «Небыліца»), Аляксандр Іваноў (вальс сі-мінор для струннага

аркестра). Вельмі розныя па настроі, кампазіцыйны былі «раскіданы» па розных частках канцэрта. Між тым адрозніваў іх не толькі пасыл думак і пачуццяў — нават гучанне: дзесьці больш класічнае, дзесьці — даволі асучаснае, а ў некаторых выпадках скіраванае і на традыцыю, і на наватарства.

Запамінальнымі (і, натуральна, больш працяглымі) сталі канцэрт Аліны Безенсон «Да Цябе клікаю» для кларнета з аркестрам (саліст Міхаіл Стэльмах), канцэрт-сімфонія Віктара Войціка для трубы і аркестра (саліст Максім Паліенка), а таксама канцэрт-паэма Ігара Комара «Сэрца і час» для фартэпіяна з аркестрам (саліст Іван Андрухоў). Кожны з іх — таленавітае прачытанне знаёмых старонак культуры. Між тым не кожны можа быць успрыняты прыхільна. Сумненні ўзнікаюць і сыходзяць, запэўніваюць і супярэчаць

Дырыжор Аляксандр Анісімаў і Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр Рэспублікі Беларусь.

адно аднаму... I ўсё гэта ёсць накіраванне любога сучаснага твора мастацтва.

Адметнае завяршэнне канцэрта — зварот да фальклору. Так, прагучала кампазіцыя «Паазер'е» Ніны Сіняковай для трох фальклорных галасоў і сімфанічнага аркестра. Выканалі яе ўдзельніцы заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь «Фальклорнай групы "Купалінка"». «Ой, вясна-красна, // Што ты нам прынясла? // О-го-го, што нам прынясла», — радкі народнай песні з п'есы «Паазер'е» цалкам змянілі настрой вечара на мажорны, а падмацаваў гэты эффект «Блажавестам» Людмілы Шлег. Трапяткія мелодыі надзеі прагучалі ў выкананні ансамбля цымбалістак (пад кіраўніцтвам Веранікі Прадзед).

Заслужаны калектыў Рэспублікі Беларусь Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла імя Р. Р. Шырмы.

У пошуках сэнсу

Наступным вечарам слухачоў радавалі заслужаны калектыў Рэспублікі Беларусь Акадэмічны хор Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі (дырыжор Андрэй Саўрыцкі) і заслужаны калектыў Рэспублікі Беларусь Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла Рэспублікі Беларусь імя Р. Р. Шырмы (дырыжор Вольга Янум). «Харавая сімфонія» аб'яднала музыку Людмілы Шлег, Вячаслава Пяцько, Алега Молчана, Галіны Гарэлавай, Сяргея Бугасова, Аліны Безенсон, Ігара Лучанка, Дзмітрыя Далгалёва, Леаніда Захлеўнага і Алены Атрашкевіч. Андрэй Саўрыцкі, які не з'яўляецца членам Беларускага саюза кампазітараў, таксама выступіў са сваёй сучаснай бездакорнай апрацоўкай народнай песні «Ой, рана на Івана».

Заслужаны калектыў Рэспублікі Беларусь Акадэмічны хор Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі і дырыжор Андрэй Саўрыцкі.

Пераважная частка канцэрта — песні на словы знакамітых беларускіх паэтаў і паводле народных тэкстаў. Астатняе (за некалькімі выключэннямі) — творы рэлігійнай тэматыкі. Найбольш уражальным было выкананне кампазіцыі «А ў полі, полі» (Леанід Захлеўны, словы народныя), «Отче наш» (Алег Молчан), «Плакала лета» (Вячаслаў Пяцько, словы Максіма Багдановіча), «Ой, мае вы чайкі» (Дзмітрый Далгалёў, словы Уладзіміра Пецюкевіча). Завяршыўся канцэрт вызначальным для айчыннай культуры творам «Мой родны кут» (Ігар Лучанок, словы Якуба Коласа), які праспявалі ўсе ўдзельнікі.

Галоўная ж падзея праграмы 3 сакавіка — прэм'ера твора Алега Хадоскі, які выступае (і канцэрт — таму пацвярджэнне) як эксперыментатар. Кампазіцыя аўтара, напісаная яшчэ ў 2021 годзе, — сімфонія для хору *a capella* «Missa», але гэта сінтэз сімфоніі і месы, скіраваны на адлюстраванне тэмы сэнсу жыцця. Твор складаецца з шасці частак: «Gloria», «Credo», «Sanctus», «Agnus Dei», «Kyrie eleison», прызначаны перш-наперш для таго, каб захаваць знешнія рысы месы як духоўнага жанру музыкі на кананічныя тэксты каталіцкага богаслужэння. Аднак у цэлым кампазіцыя падпарадкавана галоўным сімфанічным законам. Выконвала сімфонію для хору *a capella* «Missa» Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла імя Р. Р. Шырмы. Ёсць спадзяванні, што ў найбліжэйшы час яе пачуюць як мага больш слухачоў, знаёмых з узорамі месы і здольных ацаніць новы твор.

Яўгенія ШЫЦЬКА
Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

Кніжная дыпламатыя

Якуб Колас лічыў гэты від літаратурна-мастацкай дзейнасці справай дзяржаўнай важнасці і неабходным сродкам для ўзбагачэння роднай мовы, Янка Купала называў «ператлумачэннем» і надаваў яму вядучую ролю ў міжлітаратурных стасунках, а Максім Багдановіч, як ніхто іншы, актуалізаваў адзначанае ў сваёй творчасці і тым самым вывёў беларускую літаратуру на еўрапейскі ўзровень...

Безумоўна, гаворка ідзе пра мастацкі пераклад і перакладазнаўчую навуку. Вывучэнне праблем мастацкага перакладу з'яўляецца асабліва актуальным ва ўмовах беларуска-рускага білінгвізму і пры наяўнасці вялікага аб'ёму перакладной літаратуры з розных моў свету, што характэрна для культурнай сітуацыі нашай краіны.

Таму ў Інстытуце мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі адбыўся круглы стол «Мастацкі пераклад ва ўмовах блізкароднаснага білінгвізму: праблемы і перспектывы», у якім узялі ўдзел навукоўцы і пісьменнікі-перакладчыкі: дырэктар Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Ігар Капылоў; першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі, пісьменніца-перакладчыца Алена Стэльмах; пісьменніца-перакладчыца Іна Фралова; перакладазнаўцы Алена Лапціёнак, Наталля Якавенка і мовазнаўца Ірына Ялынцава, якія працуюць у Інстытуце мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі; перакладазнаўца, супрацоўніца Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі Інга Бязлепкіна; вядомы беларускі перакладчык і перакладазнаўца Міхась Кенька.

Вашай увазе прапануюцца вытрымкі з абмеркавання, агучаныя цікавыя факты з гісторыі і сучаснай практыкі мастацкага перакладу, найбольш важныя думкі, выказаныя ўдзельнікамі круглага стала.

Пераклад — старажытны і складаны від моўнай камунікацыі, перакладчыкі — даўняя прафесія, якая бярэ свой пачатак ад шумерскай цывілізацыі канца IV тысячагоддзя да нашай эры. Прыкладна да VII стагоддзя да нашай эры пераклад выконваў выключна інфарматыўную функцыю, бо ў ім была неабходнасць падчас гандлёвых кантактаў, дыпламатычных і ваенных перамоў. Зразумела, што ў гэтых выпадках пераклад меў толькі сінхронную, вусную форму. Са з'яўленнем пісьменнасці пачаў распаўсюджвацца пісьмовы пераклад, які спачатку таксама меў на мэце толькі перадачу інфармацыі, закладзеную ў зыходным тэксце. Пазней, калі пачаліся першыя спробы перакладу багаслоўскіх і літаратурных тэкстаў, узнікла неабходнасць перадаваць разам з інфармацыяй эмацыянальна-эстэтычныя, мастацкія асаблівасці арыгіналаў. Так узніклі і застаюцца да сёння актуальнымі і запатрабаванымі два асноўныя віды перакладу — інфарматыўны (сінхронны, грамадска-палітычны, навуковы, тэхнічны, ваенны) і **мастацкі** — самы складаны і ў той жа час самы цікавы від перакладчыкай дзейнасці.

Паколькі мова — аснова мастацкай літаратуры, заканамерным стаў той факт, што мовазнаўцы першымі ў гісторыі мастацкага перакладу сталі ўзнімаць надзённыя пытанні, звязаныя з перакладчыцкай справай, а пазней да іх далучыліся літаратуразнаўцы. Ёсць гістарычная заканамернасць і ў тым, што менавіта ў Інстытуце мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі адбылося абмеркаванне актуальных пытанняў айчыннага перакладазнаўства. Да ўдзелу ў абмеркаванні лінгвісты запрасілі літаратуразнаўцаў і перакладчыкаў, якія прадстаўляюць вядучую літаратурна-мастацкую арганізацыю краіны — Саюз пісьменнікаў Беларусі.

Ігар Капылоў: «Традыцыі айчыннага перакладу былі закладзены яшчэ Францыскам Скарынам. Дзякуючы яго перакладчыцкаму майстэрству мова біблейскіх кніг стала зразумелай для шырокага кола людзей, што ў выніку дало магучы імпульс развіццю беларускай літаратурнай мовы і выяўленню яе лексіка-стылістычных сродкаў. Тую ж мэту — данесці да простага людю Слова Божае на роднай мове — ставілі перад сабой і паслядоўнікі Скарыны: Васіль Цяпінскі і Сымон Будны. Актывізацыя перакладчыцкай дзейнасці садзейнічала развіццю такога напрамку, як перакладная лексікаграфія.

У XIX стагоддзі, нягледзячы на забарону беларускай мовы ў афіцыйнай сферы, ствараліся перакладныя слоўнікі. У XX стагоддзі асабліва актывізавалася праца ў галіне перакладной лексікаграфіі, традыцыі якой падтрымліваюцца і развіваюцца ў акадэмічным Інстытуце мовазнаўства ў цяперашні час, пра што сведчаць нядаўнія публікацыі «Кітайска-беларускага. Беларуска-кітайскага слоўніка», «Французска-беларускага слоўніка прававой лексікі», падрыхтоўка рукапісу «Італьянска-беларускага слоўніка». Зараз працягваецца канцэпцыя першага «Ўзбекска-беларускага

Алена Стэльмах.

слоўніка», плануецца выкананне сумесных праектаў у галіне перакладной лексікаграфіі з вучонымі іншых краін СНД».

Алена Стэльмах: «Нам таксама ёсць чым падзяліцца, пра што расказаць. У прыватнасці, ідзе стварэнне Анталогіі літаратур краін СНД, удзел у якой прымаюць і беларускія літаратары. Прапанавана выбраць найбольш вядомыя творы ў жанрах «Проза», «Паэзія», «Дзіцячая літаратура» за апошнія 30 гадоў — момант незалежнасці краін СНД. Прыемна, што пад адной вокладкай у перакладзе на рускую мову збярэцца шматгалоссе нацыянальных літаратур, у якіх будзе адлюстраваны няпросты, пераломны шлях новай эпохі. Да таго ж мае калегі спрычыніліся і да перакладаў сучаснай рускай паэзіі і прозы.

Падчас сустрэч у Маскве мне давялося пазнаёміцца з калегамі з розных краін СНД. Цікава, што пераважная большасць з іх прадстаўляюць менавіта нацыянальныя Саюзы пісьменнікаў. Гэта не засталося незаўважным, і асабіста мяне парадавала, што ў краінах постсавецкай прасторы саюзы пісьменнікаў захаваліся, ёсць дзяржаўныя, як і мы. Перакладамі ў большасці сваёй і займаюцца пісьменнікі.

І скажу, што, хоць я перакладчык без вялікага вопыту, гэты працэс і мне, і маім калегам вельмі спадабаўся. У выніку ў нас працавала своеасабліва творчая лабораторыя.

Акрамя таго, прыемна, што далучыліся пісьменнікі не толькі сталічныя, але і з рэгіёнаў. Напрыклад, мяне парадавалі Брэстчына — Таццяна Дземідовіч, Расціслаў Бензюрук, Гродзеншчына — Людміла Кебіч, Надзея Салейка, Таццяна Яцук, Ала Клемянок.

Своеасаблівыя ўрокі перакладу атрымалі і студэнты Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. А. Куляшова. І вопытныя майстры слова, і моладзь адчулі смак духамоўя. Думаю, што гэта пашырыла як іх слоўнікавы запас, так і светапогляд наогул».

Іна Фралова: «У межах гэтага праекта я працавала з адным з самых цікавых аўтараў — Святалай Кекавай. Яе творы — падарунак для перакладчыка, бо тэксты «шматпавярховыя», пад фабульнай, умоўна кажучы, першай версіяй хаваюцца іншыя сэнсы, іншыя сімвалы. Гэта падштурхоўвае і да творчага пошуку, і да звароту да шматлікіх крыніц, каб пасля звернуць курсы, свой і аўтарскі. У тэкстах такога роду перадаць аб'ектыўнасць аўтарскай пазіцыі, трапіць у патрэбную танальнасць — задача не другасная.

Таксама перакладала і дзіцячыя вершы Міколы Чарняўскага, ужо на рускую мову. На першы погляд, нічога складанага, але зрабіць пераклад на мову, якая з'яўляецца роднай для будучага чытача, — задача аўтарска-перакладчыцкая. Было няпросты і таму, што ведаю Мікалая Мікалаевіча не толькі як вядучага аўтара ў дзіцячай літаратуры, але яшчэ і як чужоўнага перакладчыка. Ведаю, на якім узроўні зроблены ім аўтапераклады. На ступень адказнасці паўплываў і машаб асобы самога аўтара. Хацелася, каб паважаны пісьменнік, на творах якога выходзілася яшчэ мае пакаленне, загучаў на іншай мове не горш, чым на роднай».

Нягледзячы на даўнія традыцыі перакладу і пашыраную перакладчыцкую практыку, развіццё

перакладазнаўства ў Беларусі, да сённяшняга дня застаецца многа важных праблем, якія патрабуюць неадкладнага вырашэння.

Так, з'яўленне даследчых прац перакладазнаўчага характару ў межах розных дысцыплін (мовазнаўства, методыка выкладання замежных моў, літаратуразнаўства і г. д.) носіць дэцэнтралізаваны, раз'яднаны характар, тэорыя перакладу развіваецца пераважна ў ВНУ, звычайна ў межах падрыхтоўкі перакладчыкаў практыкаў.

Пакуль што ў Беларусі не існуе навуковага перакладазнаўчага цэнтра, тады як, напрыклад, у Маскве ёсць Інстытут перакладу і Вышэйшая школа перакладу (факультэт) Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя М. В. Ламаносава, навукова-даследчыя перакладазнаўчыя цэнтры дзейнічаюць у Кіеве, Ерэване, Тбілісі, Бялградзе, Сафіі, Празе, Лейпцыгу і інш. Таму наспела неабходнасць арганізацыі ў межах НАН Беларусі як галоўнай навуковай установы краіны такога структурнага падраздзялення, якое б займалася распрацоўкай пытанняў гісторыі, тэорыі і практыкі мастацкага перакладу, падагульняла і дапаўняла айчыны вопыт перакладазнаўства з далейшым стварэннем фундаментальных навуковых прац у кантэксце міжмоўнай камунікацыі».

Ігар Капылоў: «Неабходнасць стварэння цэнтра перакладазнаўства (структурнага падраздзялення), у якім бы на прафесійнай аснове вырашаліся важныя пытанні тэорыі і практыкі перакладу, абумоўлена шэрагам прычын. Па-першае, перакладазнаўства павінна стаць неад'емным складнікам філалагічнай адукацыі. Па-другое, трэба актывізаваць падрыхтоўку кандыдацкіх і доктарскіх дысертацый у сферы перакладазнаўства як міждысцыплінарнай і шматгаліновай навукі. Па-трэцяе, неабходна больш актыўна развіваць нацыянальную перакладную лексікаграфію, працаваць над стварэннем іншамоўна-беларускіх і беларуска-іншамоўных слоўнікаў, якія павінны знайсці шырокае прымяненне ў практыцы перакладу».

Алена Стэльмах: «Мастацкі пераклад — наша агульнае поле дзейнасці. У Саюзе пісьменнікаў Беларусі, як вядома, ёсць розныя секцыі: прозы, паэзіі, драматургіі, дзіцячай літаратуры, ёсць і секцыя перакладу, якую ўзначальвае Іван Чарота. Мы ведаем яго як выдатнага перакладчыка, даследчыка і тэарэтыка перакладу.

Для Саюза з'яўляецца актуальнай задачай мэтанакіраванай работы ў галіне перакладу, таму наша сённяшняя сустрэча вельмі патрэбная. Цеснае супрацоўніцтва з Інстытутам мовазнаўства НАН Беларусі дапаможа разам вырашаць сістэму ўзаемадзеяння. Падтрымліваю ідэю стварэння перакладазнаўчага структурнага

падраздзялення ў Інстытуце, а можа, і пры Саюзе пісьменнікаў Беларусі. Структура вельмі патрэбная, гэта адназначна».

На пачатку XXI стагоддзя асабліва вострым стала пытанне запатрабаванасці беларускамоўных перакладаў, звязанае са спецыфікай моўнай сітуацыі ў Беларусі, якая праяўляецца перш за ўсё ў тым, што беларуская з'яўляецца адной з дзяржаўных моў і на сваёй этнічнай тэрыторыі функцыянуе і развіваецца выключна ва ўмовах блізкароднаснага білінгвізму. Раней адзін з родапачынальнікаў айчынай перакладазнаўчай навукі Давід Фактаровіч гаварыў, што веданне большасцю чытачоў арыгінальнай рускамоўнай літаратуры і незапатрабаванасць перакладу на беларускую мову твораў, якія больш-менш зразумелыя і без яго, перарастае ў пагрозу выдавецкай практыцы. Пра тое, што адбываецца цяпер на самай справе, а таксама пра некаторыя цікавыя выпадкі з гісторыі і практыкі мастацкага перакладу гаворка пойдзе далей».

Працяг будзе

Падрыхтавала Наталля ЯКАВЕНКА
Фота Марыны ВАРАБЕЙ

«Гаючай энергіяй мовы...»

У межах Тыдня роднай мовы ў філіяле сталічнай бібліятэкі № 3 імя Уладзіміра Маякоўскага адбылася творчая сустрэча з паэтам, празаікам, перакладчыкам, мовазнаўцам, старшынёй Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхасём Пазняковым.

«Гаючай энергіяй мовы...» — гэты радок з верша Міхася Паўлавіча не толькі даў назву літаратурнай імпрэзе, але і стаў вытокаў той гаючай энергіі, якая кожнаму прысутнаму ў зале надала жыццёвай моцы, падарыла добрыя эмоцыі і настрой. Творца расказаў пра сваю любоў да малой радзімы, да роднай мовы, згадаў незабыўнае супрацоўніцтва з Кандратам Крапівой. Госці мелі магчымасць дэдацца, як ствараўся мовазнаўцаў слоўнік эпітэтаў беларускай літаратурнай мовы, паслухаць новыя песні на словы Міхася Пазнякова, задаць яму пытанні і выказаць сваю глыбокую ўдзячнасць.

Доўга не адпускалі слухачы ганаровага гасця, узрушаныя шчырасцю яго душы, праніклівацю паэтычнага слова. Некаторым творам Міхася Пазнякова падарыла музыку, здзівіўшы майстэрствам экспромту, літаратар, кампазітар, фатограф Ала Ткачэнка. Вершы паэта гучалі гэтым вечарам у выкананні аўтара, а таксама пісьменніцы Таццяны Каленік, якая арганізавала і правяла вечарыну.

Мерапрыемства ладзілася сумесна з літаратурным аб'яднаннем «Слова» пры філіяле-бібліятэцы № 3.

Яго ўдзельнікі — Марыя Мучынская, прадстаўніца літаб'яднання «Рунь» (Валожын), члены Саюза пісьменнікаў Беларусі Надзея Буракова (Буранава) і Лідзія Вазісава — прадэманстравалі як лірычныя творы, так і пародыю на творы сучасных пісьменнікаў, зрабілі каштоўныя падарункі маленькім і дарослым чытачам бібліятэкі — аўтарскія кнігі.

Варта адзначыць, што гэта толькі другое мерапрыемства, якое адбылося ў сценах нядаўна абноўленай утульнай бібліятэкі, любімай мясцовымі жыхарамі. Няхай жа яно стане надзейным

падмуркам добрай традыцыі, першыя цагліны якога заклалі вядомыя паэтэсы Валянціна Драбышэўская, Яна Будовіч, Галіна Нупрэічык (Плакса).

Яна ЖУРАВЕЙ
Фота Алы ТКАЧЭНКИ

Падарункі, сэрцу дарагія

Кароткі месяц люты быў насычаны значнымі падзеямі — Міжнародны дзень дарэння кніг, Дзень роднай мовы, Тыдзень роднай мовы... І большасць мерапрыемстваў і сустрэч, арганізаваных у межах гэтых святочных падзей, прайшлі пад зоркай Яе Вялікасці Кнігі.

Вось і чарговае пасяджэнне клуба творчых жанчын «Спадарыня», якое па традыцыі прайшло ў публічнай бібліятэцы № 5 г. Мінска, было прысвечана кнігам, дарагім сэрцу. У кожнай з сябровак клуба «Спадарыня» было пра што расказаць.

Дзіцячая паэтэса Ніна Галіноўская згадала, як у 1941 годзе, на самым пачатку вайны, калі сышла савецкая ўлада, а новая яшчэ не ўсталявалася, яе аднавяскоўцы кінуліся хапаць у краме прадукты харчавання. Яны ж з сястрой пабеглі ў школу і прыцягнулі дадому гару кніг. Было сярод іх выданне для дзяцей з прыгожымі малюнкамі, якое падчас акупацыі стала для дзяўчыны ўлюбёным. Многія вершы з яе маленькай Ніна вывучыла на памяць, а радкі аднаго з іх, пра хлопчыка, якому падаравалі цацачнага каня, яна памятае і сёння.

Ніна Васільеўна паскардзілася, што, на жаль, кніжка не захавалася і хто яе аўтар, яна не ведае... Якое ж было дзіва для паэтэсы шанюўнага ўзросту, калі маладзейшыя сяброўкі тут жа па назваўных радках знайшлі ў інтэрнэце і твор, і аўтара — «Лошадка», паэт Леў Квітко. Супрацоўнікі бібліятэкі раздрукавалі верш і ўручылі Ніне Васільеўне на памяць — вярнулі светлы кавалачак яе дзяцінства, апаленага вайной.

У паэтэсы Ірыны Тулуपाвай — свая цікавая гісторыя. У яе хатняй бібліятэцы захоўваецца тры кнігі «Рабінзон Круза» Даніэля Дэфо, і ўсе яны былі атрыманы ў падарунак. Першую з іх, 1955 года выдання, падарылі самой Ірыне ў дзяцінстве. Другую, 1987 года, уручылі яе сыну. А трэцюю, 2013-га, атрымала ў падарунак ужо яе ўнучка. У кожнай — адметнае мастацкае афармленне. У Ірыны Зігмундаўны — пяцёра ўнукаў. Як прыходзіць час, чытаюць «Рабінзон Круза». І кожнаму, хто прачытаў, кніга да душы.

«Рабінзон Круза», толькі без вокладкі, захоўваецца і ў хатняй бібліятэцы паэтэсы-песенніцы Тамары Залескай. Яна захоўвае яе як сямейную рэліквію: гэта кніга 1949 года выдання і яе чыталі некалькі пакаленняў. Аднак сяброўкам клуба Тамара Георгіеўна прэзентавала «Алхімію слова» Яна Парандоўскага, якую ёй падарылі ў год паступлення ў ВНУ. Для студэнткі філфака Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта выданне стала своеасаблівым падручнікам у літаратурнай творчасці, хаця пра тое, каб стаць пісьменніцай, у той час Тамара Георгіеўна яшчэ і не марыла.

Паэтэса Лізавета Палеес прынесла на пасяджэнне ўлюбёную кніжку дзяцінства — «Дзяўчынка,

з якой дзецям не дазвалялі гуляць» Ірмгард Коін. На форзацы — дарчы надпіс, датаваны 1957 годам, зроблены яшчэ чарнільным пяром. Сястра павіншавала Лізу з дзесяцігоддзем і пажадала ёй пражыць «10 разоў па столькі». Гэтую кнігу Лізавета Палеес захоўвае ўжо больш за 60 гадоў...

Цікавым было выступленне вялікай знаўцы і прапагандысткі кніг Соф'і Жыбулеўскай, былой дырэктаркі кнігарні «Акадэміка». Яна распавяла пра сустрэчы з вядомымі пісьменнікамі і навукоўцамі, якіх было шмат падчас яе прафесійнай дзейнасці. У хатняй бібліятэцы Соф'і Антонаўны багата выданняў з аўтографамі знакамітых людзей Беларусі. Яна прадставіла спадарыням некалькі такіх кніг, і сярод іх — зборнік вершаў Еўдакіі Лось «Вянцы зруба». Аўтарка пакінула ў кнізе свой дарчы надпіс — сціплы, але шчыры: «Соні Жыбулеўскай: дзякуй за ўвагу, за добры кіёск! 23.X.69 г.»

Пра неабходнасць сямейных бібліятэк і папаўнення іх новымі кнігамі гаварыла сяброўка клуба «Спадарыня» паэтэса Людміла Бурдыка. Яна з захваленнем згадала, колькі кніжак было ў кватэры яе бацькоў!.. Зборнікі класікаў сусветнай літаратуры заўсёды былі пад рукой. Улюбёным творам юнай Людзі была паэма Янкі Купалы «Курган», якую яна амаль усю вывучыла на памяць. «Мы з сяброўкамі чыталі "навыперадкі" — хто больш — і потым хваліліся адна перад адной...» — з цёплай усмешкай расказвала Людміла Рыгораўна.

Багата кніг было і ў маленькай кватэры бацькоў Марыны Пархімчык, адметнай майстрыхі, мастачкі і фатографа. Марына рана прыхвацілася чытаць і нават вяла літаратурны дзённік: старанна запісвала кароткі змест і абвяскова рабіла малюнак. Аднак на пасяджэнне клуба Марына Валярыянаўна прынесла не кнігу са свайго маленства, а зборнік вершаў «Белая Жанчына» Дзмітрыя Пятровіча з аўтографам, падараны паэтам усяго за некалькі дзён да яго заўчаснага сыходу з жыцця. Менавіта гэтую кнігу яна часта чытае і захоўвае як вялікую каштоўнасць...

Даўно, яшчэ ў савецкі час, быў лозунг: «Кніга — найлепшы падарунак». І была добрая традыцыя — дарыць кнігі. А яшчэ імі ўзнагароджвалі. І выданні дарылі не абы-якія... Кніжкі-падарункі і кніжкі-ўзнагароды чыталіся, а потым захоўваліся доўгія гады. Яны і цяпер ёсць у многіх з нас. Некаторыя з гэтых твораў «не ў трэндзе» — сёння актуальны ўжо іншыя тэмы і погляды. Мы прачыталі іх шмат гадоў таму і больш чытаць не збіраемся, аднак рука не падмаецца прыбраць з кніжнай шафы. Бо гэта — памяць, гэта — гісторыя нашага жыцця.

Трэба аднавіць гэтую добрую традыцыю — зноў зрабіць кнігу найлепшым падарункам.

Тамара БУНТА

Млын навін

Ці лёгка без падрыхтоўкі прачытаць тэкст на беларускай мове, асабліва калі бачыш яго ўпершыню? Ды яшчэ трэба выбраць адпаведную інтанацыю і не дапусціць памылак! У Кобрыне знайшлося 16 смельчакоў, якія паспрабавалі свае сілы ў гэтым занятку, — яны прынялі ўдзел у конкурсе «Чытайка», арганізаваным і праведзеным членам Саюза пісьменнікаў Беларусі Наталляй Кандрасюк.

Мерапрыемства, прымеркаванае да Дня роднай мовы, прайшло ў Цэнтральнай раённай бібліятэцы. Падрыхтаваныя для канкурсантаў тэксты належалі пяру тых аўтараў, якія маюць дачыненне да Кобрыншчыны.

— Хацелася, каб конкурс атрымаўся не толькі цікавым для ўдзельнікаў і гледачоў, але і папулярываваў творчасць землякоў, якія пішуць па-беларуску, — зазначае Наталля Кандрасюк.

У першым — паэтычным — туры конкурсу яго ўдзельнікі чыталі вершы самой Наталлі Пятроўны і членаў літаратурнага клуба «ПаэтыКо», якім яна кіруе. Другі — празаічны — тур складаўся з урыўкаў з твораў Анатоля Брытуна, школьных гады якога прайшлі ў Кобрынскім раёне. Так сталася, што давалося праводзіць два дадатковыя паэтычныя туры, бо вызначыліся тры пераможцы з аднолькавай колькасцю балаў. У выніку першае месца заняла Паліна Зубко, другое дасталася Валянціне Кірыеўскай, а ўзнагароду за трэцяе атрымала Паліна Семянчук.

Ніна ПЯТРОЎСКАЯ

У Дзень роднай мовы ўсе ахвотныя жыхары Гродзеншчыны змаглі стаць ўдзельнікамі абласной дыктоўкі. Да маштабнай беларускамоўнай акцыі аднымі з першых у Зэльвенскім раёне далучыліся работнікі культуры і раённай бібліятэкі. Тэкст, які прапанавалі ўдзельнікам, быў прысвечаны гісторыі Зэльвеншчыны і распавядаў пра Сынкавіцкую царкву-крэпасць.

Яшчэ ў раённай бібліятэцы праведзена акцыя «Мова — скарб народа». Прысутныя праслухалі вершы класікаў беларускай літаратуры, а таксама пазнаёміліся з творами беларускіх аўтараў, якія атрымала бібліятэка.

Да таго ж прайшла IV Міжнародная канферэнцыя «Беларускія чытанні» на платформе ZOOM, арганізаваная даўгаўпільскім Беларускам культурным цэнтрам. Удзел прынялі навукоўцы, даследчыкі і прадстаўнікі чатырох краін — Эстоніі, Літвы, Беларусі і Латвіі.

Бібліятэкары сектара па абслугоўванні дзіцячага чытача Зэльвенскай раённай бібліятэкі запрасілі вучняў гімназіі № 1 на гадзіну роднай мовы «Жыві і квітней, наша родная мова». Дзеці з задавальненнем прынялі ўдзел у разгаданні крыжаванкі «Шануй роднае слова», займаліся перакладчыцкай справай на хуткасць і дасканаласць у гульні «Назаві па-беларуску», паказалі добрыя веды ў віктарыне «Падумаі і адкажы», адгадвалі загадкі-жарты, удзельнічалі ў гульні «Наша мова самая...».

У Елкаўскай сельскай бібліятэцы прайшла акцыя для дзяцей «Размаўляй па-беларуску», да якой была падрыхтавана тэматычная выстаўка «Роднай мовы гук чароўны». Юныя чытачы перакладалі словы з рускай мовы на беларускую. У гэтай жа бібліятэцы адбыўся турнір знаўцаў роднай мовы «Мілагучнае, звонкае, спеўнае слова».

У Міжрэчкай інтэграванай бібліятэцы прайшоў урок беларусказнаўства «Які гэта чуд — мова мая родная». Дзеці паўдзельнічалі ў конкурсах загадак і прымавак, дэкламавалі вершы.

Вольга КАМЯКЕВІЧ

Паэтычная хваля «3 родным словам круглы год» у аграгарадку Дворышча (Лідскі раён) закранула шматлікіх жыхароў мястэчка. У Міжнародны дзень роднай мовы наведвальнікі філіяла «Інтэграваная бібліятэка аг. Дворышча» атрымалі кнігі беларускіх пісьменнікаў на роднай мове на сваіх працоўных месцах, каб затым сваім прыкладам заахвочваць дзяцей і родных да чытання на беларускай мове.

Асобная частка мерапрыемства закранула юных жыхароў аграгарадка. Вучні 3 класа мясцовай школы наведвалі бібліятэку і з вялікім задавальненнем паўдзельнічалі ў конкурсах «Пазнаёмімся з назвамі старых рэчаў!», «Прыгадаем: так ці не?», «Перакладчык» і інш. Мерапрыемства завяршылася паэтычным конкурсам на найлепшага чытальніка.

Кацярына САНДАКОВА

Тыдзень беларускай мовы, які праходзіць у дзіцячай бібліятэцы № 10 Мінска штогод, стаў вельмі плённым. На фінальную сустрэчу з вучнямі 9-х класаў сярэдняй школы № 137 г. Мінска імя П. М. Машэрава» бібліятэкары запрасілі ганаровага гасця — Міхася Пазнякова, паэта, празаіка, перакладчыка, мовазнаўцу, крытыка, публіцыста, старшыню Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, члена Праўлення і Прэзідыума Праўлення Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы, старшыню таварыства дружбы «Беларусь-Расія», лаўрэата Нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусі.

Хлопчыкі і дзяўчыныкі былі ўражаны паэтычным талентам гасця. Прагучалі вершы аб Радзіме, роднай мове, а таксама новыя творы, прысвечаныя самым важным падзеям цяперашняга часу. Размова ішла пра нашы карані, гісторыю, пра мілагучнасць і прыгажосць роднай мовы, якая надае сілы ў жыцці. А яшчэ Міхась Паўлавіч мае рэдкую здольнасць складаць загадкі, смяшынікі, небыліцы, бо валодае неверагодным пачуццём гумару, які, дарэчы, вельмі высока ацанілі ўсе прысутныя.

Таццяна ДЗМІТРЫЕВА

Кветка з літпалетка

Пад шчаслівым сунічным небам

Россыпы ярка-чырвоных пацерак, сунічныя паляны — адна з найярчэйшых асацыяцый са словам «шчасце»... Наша, спрадвечна-беларуская метафарычная карцінка: сунічны бор, сунічная радасць, сунічны сон, сунічны пацалунак...

З квеценню суніц атаясамліваецца прадчуванне шчасця ў вершы найадметнейшага паэта Ізі Харыка (1898—1937):

*Сосны, церпкі пах чабору
І сунічны белы цвет.
Як сустрэліся з табою,
Клінам мне сышоўся свет.*

*Не працеўца, не спіцца,
Толькі мройца адно:
У бары цвітуць суніцы
Некранутай белізной.*

Ізі Харыка называлі першым сярод даваенных яўрэйскіх пісьменнікаў паводле маштабу і таленту. Нарадзіўся ён у Зембіне на Барысаўшчыне — невыпадкова псеўданім А. Зембін стаяў пад першай публікацыяй паэта ў маскоўскім часопісе «Камуністычны свет». Выступленні Ізі Харыка ў гарадах і мястэчках Беларусі збіралі шматлікія аўдыторыі. Прыгожы, як галівудская зорка, чытаў ён захапляльна, увесь аддаючыся магіі рытму,

меў гучную славу і папулярнасць. А насамрэч у жыцці быў стрыманы і сціплы, засяроджаны на ўнутранай цішыні, дзе выпявалі яго думкі і вобразы...

*Зачарованы, нясмелы.
Так і йду, нібыта ў сне.
І здаецца, белым цветам
Абсытаеш ты мяне.
(«У белым цвече», 1927)*

У «белым цвече» адлюстравалася ўся шматфарбная палітра жыцця: ад колераў эйфарыі, калі для закаханага нічога немагчымага няма, да самай беспрасветнай чорнай бяздоннай распачы, калі ў цябе на вачах гіне даражэйшае ад самога жыцця...

З найвышэйшай асалодай шчасця асацыяруецца суніцы і ў Сяргея Грахоўскага (1913—2002):

*Праходзяць летнія дажджы,
Сляпыя, цёплыя, грыбныя.
Ты ногі ў росах палашчы,
І сэрца соладка занье,*

*Суніцы спелыя збірай,
Няхай палае сок барвовы,
І напраткі, нібыта ў рай,
Ідзі ў зялёныя дубровы...*

*<...>
У кроплях сонца і дажджу,
У сініх пырсках навальніцы,
Цябе я болей не пушчу
Адну на спелыя суніцы,*

*А за табою крок у крок
Пайду збіраць суніцаў прысак
І пакаштую свежы сок,
Што на тваіх губах не высах.
(«Сунічны сок», 1963)*

Жыццё С. Грахоўскага было доўгім, шмат чаго ён пабачыў. Сунічны яго шчыры лірызм аплачаны звыш меры дзесяцігоддзямі высылкі і бязмерных пакут...

Прадчуваннем шчасця выкліканы і вобраз у кнізе вершаў «Вогнепаклонніца» сучасніцы Іны Снарскай:

*Мы сустрэнемся ўсе калі-небудзь
На скрыжальных вятроў і дарог,
У далонях сунічнага неба,
На зары каралёў і нябог.*

Суніцы (на лаціне *Fragaria vesca*) растуць у хвойных, змяшаных і лістоўных лясах, на вырубках, па схілах, уздоўж дарог па ўсёй тэрыторыі Беларусі і на лежачы да ліку адных з самых карысных і часта ўжывальных у народнай медыцыне раслін. Лісце суніц багатае на флаваніды, дубільныя рэчывы, алкалоіды, аскарбінавую кіслату, а ягады — на карацін, вітаміны С і групы В, пектынавыя злучэнні, на солі жалеза, фосфару, кальцыю.

Першыя звесткі пра лекавыя якасці суніцы сустракаюцца ў Вяргілія (I ст. да н. э.) і Дыяскарыда (I ст. н. э.).

Сунічныя ягады вядомыя як вяжучае і мачагоннае рэчыва, яны актыўваюць крывятворэнне, павышаюць агульны тонус арганізма, маюць супрацьзапаленчы эффект, жаўццягоннае ўздзеянне, зніжаюць узровень цукру, рэгулююць дзейнасць сардэчнай мышцы, пашыраюць сасуды. Свежыя ягады ўжываюць ад гастрытаў, калітаў, анеміі.

Адварам лісця лекуюць сэрца, гіпертанію, малакроўе, атэрасклероз, захворванні нырак. Пры ангіне і стаматыце карысныя паласканы адварам. Сунічнік — гэта той сродак, якім можа забяспечыць сябе кожны: хіба не шчасце апынуцца росным чэрвеньскім ранкам на духмянай лясной паляне і, не спяшаючыся, назбіраць ахাপак-другі гэтай карыснай расліны, а ўзімку ўжываць як чай прыемны напой, што будзе добрай прафілактыкай падчас розных пандэміяў.

Таша ШПАКОЎСКАЯ

зваротная сувязь

Подых вясны

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты. Згодна з абноўленым раскладам, пачуць вершы беларускіх аўтараў у праекце «Адным штрыхом» можна тройчы на дзень. Раніцай і вечарам у праграме «Радыесерыял» гучыць твор Сельмы Лагерлёф «Пярсцёнак Лёвеншольдаў».

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе старонкі рамана Георгія Марчука «Кветкі правінцыі». У «Радыебібліятэцы» таксама тройчы на дзень слухайце твор Івана Шамякіна «Адна на падмостках». Суботнім вечарам выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучаць апавяданні айчынных аўтараў.

У праекце «Прачулым радком» у выхадныя — вершы Уладзіміра Дзюбы.

Змест перадачы «Радыеатэатр плюс» (пачатак эфіру ў 21.30) у суботу складзе інсцэніраванае апавяданне Анатоля Кудраўца «Жанчыны», у нядзелю прагучыць радыеспектакль «Мой генерал» паводле апошці Альберта Ліханава.

Юным прыхільнікам мастацкага вшчання канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». У выхадныя ў перадачы «Дзіцячы радыётэатр» выйдучь пастаноўка «Настаўнік Так-Так і яго рознакаляровая школа» паводле твора Якава Акіма, казкі Джэнсіс Эліёт «Хлопчык і Сонца», Альфа Пройсэна «Казляня, якое ўмела лічыць да дзесяці» і шатландскага народнага казка «Цень». Штовечар у 21.00 для маленькіх гучыць «Вячэрняя казка».

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ». У нядзелю радыеверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» пісьменніка, публіцыста Навума Гальпяровіча прапануе сустрэчу з доктарам навук, прафесарам Яўгенам Сахутам. Новы выпуск праекта «Літаратура на радыё» прагучыць у чацвер.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

12 сакавіка — 105 гадоў з дня нараджэння Эдуарда Валасевіча (1918—1997), беларускага паэта-байкапісца, драматурга.

14 сакавіка — 85 гадоў з дня нараджэння Мікалая Цішчакіна (1938—1993), беларускага акцёра, заслужанага артыста БССР.

15 сакавіка — 85 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Дзямарына (1938—2018), беларускага графіка.

15 сакавіка — 85 гадоў з дня нараджэння Галіны Малажай (1938—2005), беларускага мовазнаўца, літаратуразнаўца, педагога.

17 сакавіка — 95 гадоў з дня нараджэння Ігара Кісялёва (1928—1994), беларускага мовазнаўца.

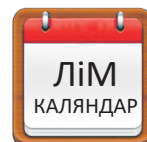
17 сакавіка — 70-гадовы юбілей адзначае Тадэвуш Бекіш (1953), беларускі рэжысёр тэатра, заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

11 сакавіка — у публічную бібліятэку № 2 (вул. Усходняя, 56) на творчую сустрэчу з пісьменнікам Навумам Гальпяровічам. Пачатак у 14.00.

14 сакавіка — у дзіцячую бібліятэку № 15 (вул. Слабодская, 27) на анлайн-сустрэчу з чытачамі г. Шчолкава. Госць — Алена Стэльмах. Пачатак у 14.00.

15 сакавіка — у публічную бібліятэку № 1 імя Л. Талстога на прэзентацыю міжнароднага зборніка «У краіне фантазёраў»,

17 сакавіка — 70-гадовы юбілей святкуе Уладзімір Лукашык (1953), беларускі графік.

18 сакавіка — 105 гадоў з дня нараджэння Паўлюка Пранузы (Паўла Кузьміча, 1918—2007), беларускага паэта, перакладчыка.

18 сакавіка — 90-гадовы юбілей святкуе Алена Яновіч (1933), беларуская мовазнаўца.

18 сакавіка — 80-гадовы юбілей святкуе Тамара Нікалаева-Апіёк (1943), беларуская актрыса, заслужаная артыстка БССР.

Календар падрыхтаваны БДАМЛІМ

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ выказваюць шчырае спачуванне Анатолю Апанасевічу з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці МАЦІ.

прывесчанага 100-годдзю з дня нараджэння рускага пісьменніка Валерыя Мядзведзева. Пачатак у 16.00.

15 сакавіка — у дзіцячую бібліятэку № 15 (вул. Слабодская, 27) на творчую сустрэчу з пісьменнікам Міхасём Пазняковым. Пачатак у 11.00.

17 сакавіка — у Нясвіжскую цэнтральную раённую бібліятэку на творчую сустрэчу з пісьменнікам Міхасём Пазняковым. Пачатак у 11.00.

17 сакавіка — у публічную бібліятэку № 2 (вул. Усходняя, 56) на творчую сустрэчу з паэтэсай Інай Фраловай. Пачатак у 14.00.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі»,
рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Тацяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарава, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзелы крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індыўідуальны;
63815 — індыўідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
09.03.2023 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 707

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013
Заказ — 518
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукпісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцензуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

I S S N 0024-4686

